

Kalmár Terence

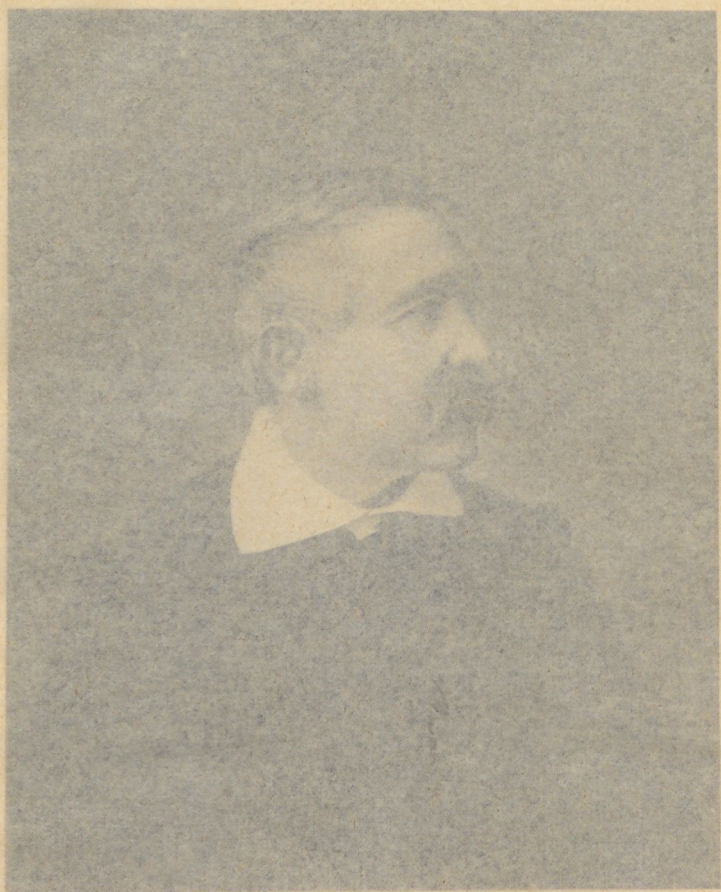
Tanítói szép munkakör.

"A mai nagyon előhaladott a gyakorlati világ sok oly életre való eszmét testesít meg, s tesz áttetszőssé, minék kivételét a múlt kor emberei lehetetlennek tartották. S ki ezt látva, csak mint néző áll, lépést nem tart az előre törekvőkkel, vagy ha legalább egy lépéssel meg nem előzi őket, az olyan ne panaszkodjék, ha az emberek kicsinylöleg szólnak felőle." E sorokat olvassuk a "Népiskolák Lapja" 1874. évi 10. számában, feltüntetve az iskola gyűjteménytár és muzeum célját, fontosságát a nevelésben és előállításának módját a gyakorlatban.

S ma, midőn a kézi munka tanításának fontosságát belátják vezető-férfiaink, s annak kivételében büszkélkednek tanítóink, nem teszünk felesleges munkát, ha ez irány és kérdés kivételének gyakorlati nehézségeire mutatunk, kiderítvén, hogy munka által, kitartó szorgalom és ügybuzgó lelkesedés mellett sokan voltak képesek magukat és iskolájukat tökéletesíteni.

Kenyérkereset után indul napjainkban a nagy tömeg. S nemcsak elvont fogalom többé, hogy az iskola a gyakorlati életre kell, hogy neveljen; az élet ma már a nemzetek boldogulását ettől tételezi föl. A statisztika mérlegeli az iskola felvirágzását, fejlődését, míg a nemzetgazdász a gyakorlati élet szükségzeivel bizonyít a követelés jogosultsága mellett: inkább arra kell tanítani a gyermeket, hogy megtudjon élni. Azon tanuló, a kik mezeti munkával foglalkoznak, már az iskolában tanulják meg, hogy kell az élesteremt egy megmagadott, hogy kerítők nőjének a barátak nyomában. Az ipari pályára lépő ifjak pedig szintén az iskolában tanulják meg a szerszámok készítésének és használatának módját. E tanítás is eszköz legyen a szellem fejlesztésére.

E követelésre mondja egyik jelesebb tanfelügyelőnk: "Kenyérkeresetre készítő nevelés az mit követelnek modern iskoláink most a kereset és a lakosság által parancsolt és elvárhatónak az egész országra. Nem lehet tagadni, hogy az iskolának nagyon, mert szakiskolák által nem bírhatók a pedagógiai célokkal képes megfelelni. De a népi iskola sem szakiskola, a népi iskola nem képesheti földmívelőket, kézműveseket, hanem az a népi iskolának oda kell hatni, hogy a gyermek bármely életfátyal választ is, képes legyen azon ismereteket megszerezni, a melyek nélkül a létért való küzdelemben elcsúsztatnak. A tanításnak tehát a tapasztalatok szerzését követelni kell, ha valami eredményre akar számítani. Az életmestere — a tapasztalat." "Pedagógia két szót közd a győzelemért — az a Veredy K. a "Paedagogia Encyclopaedia" ban. "Az egyik a kézimunka tanítását azért sürgeti, mert az által a népi iskolai növendékeket jövő életpályájukra való előkészítheti. Másik a bizonyos értéksíthető munkaterületekre való gyakorlati tekintet. Ezen irány ellonében közd, bár a gyakorlati hasznát sem szabad kiemelniük, a nevelő-oktatás, mert a gyakorlatban az erkölcsi érzületet fejleszt és meggyónsító tanterületre lépnek előtérbe. Ezért a kézimunka tanítását nem azért tartják fontosnak, mert ezen tanterületen nyert ügyesség a gyermek jövendő értéksítheti, hanem azért, mert ügyessé tevén a testet, elősegíti az intelligentiát, a szellemi foglalkozás fárasztó voltát enyhíti, az izlést alkotásaival fejleszti és a közös munkássággal a jellemnek erkölcsi szilárdságát előmozdítja. Ez által különböző tárgyismeretre ve-

Kalmár Terenck *THP*

Tanítói szép munkakör.

„A mai nagyon előhaladott s gyakorlati világ sok oly életre való eszmét testesít meg, s tesz általánossá, minek kivitelét a múlt kor emberei lehetetlennek tartották. S ki ezt látva, csak mint néző áll, lépést nem tart az előre törekvőkkel, vagy ha legalább egy lépéssel meg nem előzi őket, az olyan ne panaszkodjék, ha az emberek kicsinylőleg szólnak felőle.“ E sorokat olvassuk a „Néptanítók Lapja“ 1874. évi 10. számában, feltüntetve az iskolai gyűjteménytár és muzeum célját, fontosságát a nevelésben és előállításának módját a gyakorlatban.

S ma, midőn a kézi munka tanításának fontosságát belátják vezér-férfiaink, s annak kivitelében búzgólkodnak tanítóink, nem teszünk felesleges munkát, ha ez irány és kérdés kivitelének gyakorlati nehézségeire mutatunk, kiderítvén, hogy munka által, kitartó szorgalom és ügybuzgó lelkesedés mellett sokan voltak képesek magukat és iskolájukat tökéletesíteni.

Kenyérkereset után indul napjainkban a nagy tömeg. S nemcsak elvont fogalom többé, hogy az iskola a gyakorlati életre kell, hogy neveljen; az élet ma már a nemzetek boldogulását ettől tételezi fel. A statisztika mérlegeli az iskola felvirágzását, fejlődését, míg a nemzetgazdász a gyakorlati élet szükségével bizonyít e követelés jogosultsága mellett: inkább arra kell tanítani a gyermeket, hogy megtudjon élni. Azon tanuló, a kik mezei munkával fognak foglalkozni, már az iskolában tanulják meg, hogy kell az ékeszarvát úgy megragadni, hogy forintok nőjjenek a barázdák nyomaiban. Az ipari pályára lépő ifjak pedig szintén az iskolában tanulják meg a szerszámok készítésének és használatának módját. E tanítás is eszköz legyen a szellem fejlesztésére.

E követelésre mondja egyik jelesebb tanfelügyelőnk: „Kenyérkeresetre képesítő nevelés az, mit követelnek nemzetgazdászaink, mert a keresetre képes lakosság teszi gazdaggá és így hatalmassá az egész országot. Nem lehet tagadni, hogy az alapeszme helyes, mert szakiskolák által ezen feladatnak a paedagogia sikerrel képes megfelelni. De a népiskola nem szaktanoda, a népiskola nem képezhet földmivelőket, kézműveseket, ellenkezőleg a népiskolának oda kell hatni, hogy a gyermek bármily életpályát választ is, képes legyen azon ismereteket megszerezni, a melyek nélkül a létért való küzdelemben elsodortatik. A tanításnak tehát a tapasztalatok szerzését követelni kell, ha tartós eredményre akar számítani. Az életmestere — a tapasztalat.“ „Eddigélé két nézet küzd a győzelemért — írja Verédy K. a „Paedagogiai Encyclopaedia“-ban. „Az egyik a kézimunka tanítást azért sürgeti, mert ez által a népiskolai növendékeket jövő életpályáikra véli előkészíthetni, főcélul a bizonyos, értékesíthető munkanemekben való gyakorlást tekintik. Ezen irány ellenében küzd, bár a gyakorlati hasznót sem szabad kicsinyelnünk, a nevelő-oktatás, mert a népiskolában, az erkölcsi érzületet fejlesztő és meghonosító tantárgyakat léptetik előtérbe. Ezért a kézimunka tanítását nem azért tartják szükségesnek, mert ezen tantárgyban nyert ügyességét a gyermek pénzért értékesítheti, hanem azért, mert ügyessé tevén a testet, elősegíti az intelligenciát, a szellemi foglalkozás fárasztó voltát enyhíti, az izlést alkotásaival fejleszti és a közös munkássággal a jellemnek erkölcsi szilárdságát előmozdítja. Ez által különböző tárgyismeretre ve-

zetjük a gyermekeket, felköltjük bennök a tevékenység iránti hajlamot és azt, elért sikerei által meghonosítjuk. Munka közben továbbá érvényre emelkedik az egyediség, a meggondolás, a rend, szorgalom, önbizalom és jótevés." Így találkozik eredményében a két ellentétes nézet t. i. népiskoláinkba a kézimunka tanítást (házi ipar) be kell hozni. Csak hogy míg egyik célul tűzi ki a gyakorlati életre való nevelést, addig a másik eszköznek tartja a nevelésben.

Be kell hozni a népiskolába a kézimunka tanítást, melynek tárgyai: homokba való vágás, töltés és alakítás, agyaggyúrás és mintázás, a kalap és kosárfonás, harisnyakötés, varrás, horgolás, sás-, vessző-, szalma- és gyékényfonás, szék-, kefe- és könyvkötés, fafaragás, lombfűrészelés, papírmunkák, virágkészítés stb. lehetnek. Ez fogja, mint óhajtjuk az iskolát és családot közelébb hozni egymáshoz. A kézimunkánál szokik a gyermek munkásságra, izlésre, rendre és tisztaságra. Ezek által kedveskedhetik növényeink szüleinek, rokonainak és jóltevőinek, kiknek figyelme az iskola és tanító felé fog irányulni. De maga a tanító is örömmel fog az eredményre tekinteni, lakását kellemesebbé teheti magára, hol mások is szívesen fogják őt felkeresni. Csak a megfelelő időszakban kell az anyagot beszerezni: szalmát, sást, vesszőt, fát s már egy hét alatt is sokra lehet haladni.

Ez eredmény gyakorlati feltüntetésére, s bebizonyításául annak, hogy a magyar tanítóság kebeléből már a múltban is voltak, kik a kézimunka tanítását gyakorolták, elismeréseül kivívott tanítói szép munkaköreinek: közöljük itt Kalmár Ferenc b. diószegi tanító életrajzát.

K a l m á r F e r e n c született Bihar-Diószegen 1828. szeptember 17-én ref. szüleiktől, kik a földművelést űzték, s vagyoni helyzetüknél fogva a módosabb gazdák közé tartoztak, és fiók neveltetéséről nemesen gondoskodtak; ők tanították meg az olvasásra, s midőn az iskolába feladták, tanítója a második osztályba írta be, hol az év végével tanuló társai között az elsőségét vívta ki maga részére, mit iskoláztatása ideje alatt mindvégig megtartott. A szülei háznak jótékony hatása meg is látszott eredményében, mert tanárai s előjárói mindig dicsérőleg emlékeztek meg a szelid és szorgalmas igyekezetű ifjúról, ki az elemi iskolát s a még akkor fenálló ref. 6. osztályú gymnasiumot az u. n. particulat kitünő eredménnyel végezte, sőt tanárai bizalmából a kisebb osztálytanítójának 4 éven át segédkezett a tanításban, mi határozó befolyással lőn életpályája megválasztására, mert innen Debrecenbe menve a két felső osztály elvégzésére, onnan miután 1844. őszén subscribált, mint tanító ment ki Kis-Marjába, hol két évet töltött el; s ezután ismét visszament Debrecenbe, hogy a nagy tudományú Zákány Józsefet hallgassa, ki a nevelés-tanítást adta elő. Ő kivüle tanárai voltak: Péczeli József, Kerekes Ferenc, Csécsi Imre és Lugosi József, kik mellett az esküdt deákok a melléktantárgyak tanításában segédkeztek — gyakorolván magukat a tanítva-oktatásban. 1848. márc. 14-én vizsgáit sikeresen letévén, Tisza-Földváron lett tanító, hol öt évig működött, majd Tisza-Nagy-Réven 3 évig s ezután Turkeven három és fél évig, de ekkor meghívták B.-Diószegre, s a honvágytól égve, hogy működése által szülővárosának tehessen szolgálatot, 1859. sept. havában elfogadta a meghívást, hol 1871-ig mint fi- s azóta mint leánytanító működik, mindenhol a szülők és előjáróinak teljes meglegedésével, sőt az előbbi helyein nemcsak marasztották, mint erről szolgálati bizonyítványai is megemlé-

keznek, de távozása felett mély sajnálatuknak is kifejezést adva, minden szép és nemes jellemzéssel vesznek tőle búcsút.

Hogy mennyire szerették és szeretik mint tanítót ott a hol működött, valamint jelenlegi helyén is, erről kartársai, kik az ő ajánlataira lettek megválasztva hol itt, hol ott: tudnának felőle leghívebben szólni. Így, mint 40 éves tanítói jubileuma alkalmából az 1886. évben egyik kartársa írja róla: „1874. év tavaszán egyik turkevei tanítói állás üresedésbe jött, s a diószegi kisebb fitanító Kohári József minden áron szerette volna elnyerni, felkérte tehát emberünket, hogy írjon mellette egy ajánló levelet a turkevei egyháztanácsához, mit Kalmár Ferenc meg is tett és a sok pályázó közül Kohári ütötte el a Kalmár Ferenc ajánlata folytán — mit ott jegyzőkönyvbe is vezettek — a tanítói állást; és sem Kalmárnak nincs oka pirúlnia az ajánlottért, sem az egyháznak a megválasztottért. Ugyancsak ő ajánlotta e sorok íróját is Kohári helyett Diószegre.“ — E nyilatkozat kartársa részéről, dicséri őt legszívesebben.

De nemcsak befolyásának illusztrálása méltó a figyelmünkre, hanem tanítói módszere, modora, kötelességérzete, emberszeretete, elvei, szóval egész lényege méltó arra, hogy vele e helyen behatóan, részletesebben foglalkozzunk.

Tanítói hivatásának jellemzésére említjük fel, hogy 1847 óta iskoláiról, élete és lakóhelye nevezetesebb eseményeiről naplót vezet. Mily fontosak az iskolai naplónak már egy évi jegyzetei, a tapasztalatokon nyugvó következtetései ép úgy mint önmagunk működésének megismerése tekintetében elének állított képei: „Ismerd meg önmagadat!“ bölcs mondas tanítja. — És évtizedek után is, nemde jól esik lelkünknek, ha naplójegyzeteink között lapozgatva egyik-másik volt növendékünk képét látjuk lelki szemeink előtt megjelenni: a kedves arc, a szem tükre, a hang kelleme, a lélek jósága, szóval növendékünk egyéni jellemző tulajdonságai mind-mind emlékünkhöz jönnek vissza ítéletünkön nyugvó jegyzeteink alapján, s kit úgy idézünk, megítéltünk, ugyanőt, az életben mint javakorbéli férfiút, polgártársunkat leljük fel, megerősítve megfigyelésünk alapján tett jóvondolésunket, és örülünk, ha az élet biztonsága kedvezővé változott elítéltjeinkről. — E naplójegyzetek ismét és ismét megifjítják lelkünket, újból átéljük a múltakat s általa szerezzük meg azon kulcsot, mely életünk vezére, tanácsadója leendő. E naplókönyv Kalmár Ferenc legjobb barátja.

Tanítói eljárásának megismerése végett közöljük itt azt, mit ő maga ír önmagáról:

„Magoltatni nem szoktam, a hol csak elkerülhetem; hanem élőszóval tanítok. Egy héten kétszer-háromszor elbeszélést, apró történetet mondok s így mulatva nemesednek tanítványaim. A tanítási időt mindig megtartottam, megtartom, hacsak hivatalos ügyben el nem kell hagynom az iskolát. A szorgalmas tanulóknak minden vizsgakor ajándékkul könyveket adok; tanítványaimmal szeliden bánok, s ezek ha felnőnek is megmeglátogatnak; ha találkozunk, megszólítanak. Iskolámról, rólam jól nyilatkoznak, közöttük egy rosszakaróm sincs. Mindenkivel kiméletesen bánok. Hízlekedni, tolakodni nem szoktam, de szolgálja sem voltam soha senkinek; ügyet szolgáltam, nem embert. Az igazságot mindenkinek megmerem mondani. Az iskola és tanító becsületének emelésére minden tőlem telhetőt megteszek. 43 éve, hogy tanító vagyok, s a hol voltam sze-

rettek mindenütt, én is szerettem mindenkit; a ki pedig nem becsülni való volt, attól távol tartottam magamat.“ Ezek az ő tanítói elvei. Ezen elvek vezérelvei az embernek is. Így domborodik ki egy következetes, minden ízében nemes élet: a jót választva, ellenmondást nem tűrve!

Nevelői és tanítói hivatásának betöltésében a kézimunkára való szoktatás játzsza a főszerepet, s e téren, mint ezermester, vívta ki a legszebb elismerést. A b.-diószegi ev. ref. egyház történetének írója Molnár János diószegi ref. lelkész írja róla: „Szorgalmas tanító, szelid magaviseletű ember, ki hivatalos teendőin kívül szép és nemes munkában tölti idejét, — gyakorolván az állattömészetet, virágkertészetet s a házi iparmunkák közül a szék és kosárfonást, művirágkészítést; leánytanítványai felügyelete alatt oktattak a női kézimunkákban. Van csinos természetrajzi és régiséggyűjteménye.“ A b.-diószegi ref. egyház magtárának több éven át ellenőre, számadója volt.

Az állat-kitűnést még 1848-ban tanulta s ebben első tanítója Szerkerka Lajos t. földvári kollegája volt, majd Budapestre jött fel a muzeumi tömödébe Petényi Salamonhoz, ki két ízben is hívta, s becsülését irányában úgy fejezte ki, hogy egy értekezését e sorok kíséretében küldte meg: „Tudós Kalmár Ferenc urnak, lelkes természettan kedvelőjének, emlékül 1854, a szerző.“ Gyűjteményében van 243 kitömött állat, 100 drb. kifutt tojás, 150 drb. ásvány, 120 csiga, 270 drb. régi pénz (ebből több a n.-váradai muzeumban), 120 szárított növény, 9 koponya és néhány különösség, mint csuda növésű tengeri, rózs, buza stb. Alul tölthető korsó, rovás, a milyennel az oláh falvakban az adót szedik még most is. Általa készített földgömb, nagy pipa, római sirmecs, 11 olajfésűs, 3 varrott és 23 arckép a történettanítás szemléltetésére stb. Könyvtára leginkább nevelés-oktatástani, természettudományi munkákból és régi könyvekből áll, miket ma is szorgalommal gyűjt, s ezekből 4 darabot kívánatra a természettudományi társulatnak ajándékozott. E társulatnak rendes tagja. — E gyűjtemény lakásából egy nagy szobát foglal el, melyet helyből és vidékről is sokan meglátogatnak. A helybeliek különösen vasárnap délután, úgy hogy sokszor tolongás is van. Ilyen-féle gyűjtemény elkellene a legkisebb falusi iskolánál is, ekkor lenne jóhangzású a tanító és iskolája neve nemcsak az értelmiség, de a köznép előtt is. — Kalmár e tisztességet vívta ki öregségére mind a nagyok, mind a kicsinyek előtt, s községének ma ő a legtiszteltebb s legkedveltebb férfja.

Lukácsi Sándor a meghalt jeles kertész 1876. aug. 7-én körútjában hozzá is betért s a leghizelgőbben nyilatkozott okszerű kertészkedéséről — virágos és fáskertjéről — gyűjteményéről, udvara rendezéséről. Iskoláját még 1792-ben állította fel gr. Stenberg Ádám, ki akkor Diószeg földesura volt, s 1872-ben azt újra építették. A tanterem tágas padolt szoba, melynek felszerelése a didaktika mai követelményének megfelelő. A b.-diószegi halom-iskolánál tanítóskodtak 1794—5. Horog Mihály, 1795—1807. Buzi István, 1807—16. Székely János, 1816—18. Szűcs Bénéiamin, 1818—23. Pap János, 1823—4. Székely János (másodízben), 1824—31. Szabó István, 1831—39. Kövér György, 1839—40. Kazai Károly és Szűcs Bénéiamin (másodízben), 1840—49. Turi János, 1849—50. Kovács Mihály, 1850—61. Szabó Mihály, 1862—63. Kovács Ferenc (csizmadia), 1863—65. Gáspár Sándor, 1865—71. Sántha János, 1871-től Kalmár Ferenc. Az iskola 4 osztályú, s benne a tanulók száma

a 100-at felülhaladja. Tanítóskodása alatt 4 ezernél több növendéke volt. Az iskola tantervét a tiszántúli superintendencia szabta meg: vallástan, történelem, földrajz, természetrajz, egészségtan (ez a tantárgy nincs kiszabva, de 12 év óta tanítja Szeberényi versesműve után), olvasás, nyelvtan és írás, számtan, szavalmányok, kézimunka. Tanítási idő nyári félévben d. e. 7—11, d. u. 2—6, téli félévben d. e. 8—11, d. u. fél 2—4. Szünidő vasárnap. Az iskolai év kezdődik május 1-én, végződik virágvasárnapkor. A vizsgálatokat félévenként a templomban tartják meg, mint az a ref. egyházakban régi szokás szerint divik. Az épület eleje vadszőlővel van befuttatva, az udvar tágas, kertté és játszóhelyre beosztva. Az udvaron jó vizűkút s a fák alatt ülőlóca. A gyermekek szükséges helye az erkölcsi és egészségi igényeknek megfelelő helyen és módon elrendezve. — Az udvaron túl van a konyhakert, hová leánytanítványait foglalkozásra ki-kiviszi. — A női kézi munkához is ért, s tanítványait ebben is ő tanítja. A kötést, horgolást növendékei egymástól, tanulják el sokféle változatban, míg a diszmunkákat saját vezetése mellett gyakorolják.

A gyermekek munkái: magkosarak, poharak; harasztból óratartók, poharak, tálcák, zacskók, pipatüllek stb.; pamutból kendők, párnabetétek, gyermekfőkötők, ujjasok, csikék, terítők stb. Szörkendők — angora, művirágkészítés stb. — A tanító kézi munkái: virágok, dobozmunkák; tengericsuhából tálcák, székek; sásból kosarak és székek; harasztból tálcák, virágok. Papirmunkák, mint lámpaernyő stb. Gyökvirágok (cékla, répa, kolompér) stb.

A kézi munkából a b.-diószegi iskola a vidéki (n.-várad) kiállításon 3-szor és az 1885. évi budapesti országos kiállításon vett részt, melyért több ízben elismeréssel és jutalommal tüntették ki. Tanítói fizetését Kalmár F. így sorolja fel: 1. Az egyház ad 80 fírtot o. é. 2. Az egyház ad 3 ölfát és két szekér szalmát. 3. Az egyház ad 7 hektoliter búzát. 4. Minden tanítványa a tanítónak fizet 1 fírtot, 1 véka búzát, 1 csirkét. (A búzát, pénzt az egyház szedeti be.) 5. Néhai Kis István — koronás aranykeresztel kitüntetett polgár — adott a halom-utcai iskola tanítója fizetésének javítására 8 köblősföldet és 1 köblös legelőt. 6. Az iskola fűtésre ad az egyház másfélől fát, a gyermekek hoznak 20 kr. fűtőpénzt, a favágásról és fűtésről a tanító gondoskodik. — Enynyi Kalmár tanítói-dotatiója!! — Itt nem bizonyítja be az egyház és község azon igazságot: a munkásnak add meg az ő méltó bérét!

De ez nem lohasztotta az ő munkakedvét, kereste ott az elismerést, hová a jó tanítót nem csak saját lelkiismerete, hanem a tanügy hivatott és nem hivatott intézői utalják: az öntudatban. S ez öntudat nem a sorsban való egykedvű megnyugvást, de a lázas tevékenységet sugalta neki minden téren. Ha nappal az iskolában, keitben, munkában tanítva és nevelve fáradhatlannak bizonyította be magát, az est és éjjel egyrésze íróasztala mellett telik ismét el, hogy szolgálja azon ügyet, melyre hivatott: a népnevelést! Felkeresi a népet ott hol találja, eljut hozzá, hogy tanácscsal segítse, védi, ha méltatlanul meghurcolják, de nem menti hibáit sem. A vidéki sajtónak jőnevű levelezője, a tanügyi lapok és közlönyök szívesen látott munkatársa Kalmár Ferenc. A hol az iskola és tanító ügye mellett fel kell szólalni, ott van; az okosan félreálló „gyászvitézek“ ellen küzd férfiasan kitartva, mert ilyenek miatt bukik el a legszentebb ügy is. Olvasgat, tudomásul veszi mi

nem csak körüllette, de a nagyvilágban is a tanügymezején az emberiség haladására történik, s e célra pénzt költeni nem áldozatnak, de maga iránt tartozó kötelességnek vallja.

Irodalmi ténykedése a társadalmi és szaklapokban így oszlik meg: A „Bihar“ című Nagy-Váradon megjelent napi lapnak tizenegy évig s a Székelyhídon megjelenő „Érmellék“-nek 3 évig volt rendes levelezője a szerkesztők felkérése folytán, melyekben nemcsak egyszerű referádák, de egyéb közhasznú cikkek is jelentek meg tőle, mint: „A házi iparról“ stb. A tanügyi lapokban: 1874. „Alakítsuk át az iskolaudvart kertté.“ Tartsunk iskoláinknál gyűjteménytárt, muzeumot. — Új anyag a kézi munkához (muhar). — Horkai Antal halálára (vers.) 1875. Észrevételek, növények az iskolatermekben. — Kézi foglalkozások az iskolában. — 1876. Válaszúl egy tanítónak, tanácsul sokaknak.“ --- stb. Írt e mellett talányokat, alkalmi verseket, melyek közül különösen megemlítendő 40 éves tanítói jubileuma emlékére 1886. márc. 14-én kedves tanítványaihoz írt „Elhatározás — Jó tanács“ címűek. Olvasókönyveinkbe méltóan felvehetők. — „A milyen szerény ünnepeltünk, olyan volt jubileuma is. Nem lepte őt meg — miként az a mostani időben szokás — sem egyház, sem város ezüst serleggel, vagy tollal, még csak banquetet sem rendeztek tiszteletére, pedig megérdemelte volna. Nem kapott néhány jó embere megtisztelő kíváncsmailnál egyebet, kik siettek ünnepeltünket felkeresni. De meglepett ő minket csinos költeményével, mely 40 éves tanítói jubileuma emlékére kedves tanítványainak van szánva.“ Ily sorok bevezetésével emlékezik meg K. F. jubileuma alkalmából egyik felekezeti szaklap, s közölvén a két fenti verset, méltatja érdemeit.

De érdemei elismeréssel találkoztak pályatársainál. Az érmelléki ref. tanítóegylet elnöknek választá több ízben, azonban szépreményű lelkesfiának, Viktornak, váratlan halála elkéséríté szívét öreg napjaiban, s 4 évi elnökösködés után visszavonúlt. 1867. óta tagja a diószegi presbiteriumnak is, mely állásra majd az egyház községe, majd mint legutóbb is, kartársai egyhangú bizalma által lőn megválasztva.

Megemlékezett jubileuma alkalmával érdemeiről Biharvármegye közigazgatási bizottsága is, mely a kir. tanfelügyelő jelentésére jkönyvileg fejezte ki elismerését: „melyet hazafias s buzgó működésével, kitartó szorgalmával s példás életével, melyen évi tanítói működésének sikerreiv e hatóság részéről is és a hazafias népnevelés nevében méltán kiérdemelt, s áldást terjesztő alkotásaival megyénk népnevelési fejlesztésében maradandó emléket emelt.“ Ez elismerő szavak legyenek sebzett szívére jótékony hatással, a szeretet, mit növendékei szívébe csepegtet, a munka, melynek édességét élvezi, legyen az ő jutalma s hozzák meg számára is a megnyugvást. Azok a jelszavak, melyek alatt küzd: „A példa vonz“ iskolájára felírva, s bent: „A munka nemesít“ bíráják ő benne a valódi iskolamestert. Legyen ő e zászlónak erős példája még soká a jövőben! Isten soká éltesse!!

Glatz György.

Dr. Márki József emlékezete!

Meghalt ő is! Letettük a sírba őt is! Hullanak jeleseink egymásután, s nem tudjuk, kik lépnek majd nyomdokaikba, hogy lelkesítsék tanítóinkat szép és magasztos hivatásuk teljesítésében! — „Sie haben einen guten Mann begraben; mir war er mehr!“

Mióta ez év elején pensióba lépett, gyakrabban keresett fel íróasztalom melletti munkámban, örvendezve velem együtt azon, hogy a tábor hívei szaporodnak s a kitartáshan oly buzgóságot tanúsítanak, mint minő az előtt tapasztalható nem volt. El-elbeszélte, hogy ő most egy nagyobb szabású onomatikai munkán dolgozik, melyet siet befejezni, hogy annál többször lehessen alkalma, „régi szerelmének“, a tanügynek szolgálhatni „egy-egy cikkecske megeresztésével.“ — A „Paed. Szemle“ küldetése iránt úgy intézkedett, hogy az májustól a Család-utcai, juniustól „Budaköz“-Erdő-utcai lakására küldessék. Mindig „Budaköz“-nek mondta Budakeszit.

Utolsó látogatásakor megigérte, hogy az országos levéltárból kikeresi a múlt század végén és e század elején kelt udvari, kancelláriai és helytartósági rendeleteket s mindazokat, melyek a tanügy fejlődésére nézve némi fontosságúak, lefordítja a „tanügytörténeti adalékok“ között való közlés céljából. Ki ne hinné, a ki őt ismerte, a ki tudja, minő alaposan értette és beszélte ő a latin nyelvet, hogy a magyar tanügy fejlődésének legszebb korszakát e fordítmányokkal a tanítóvilággal megismertetni „az öreg úr“ lett volna legilletékesebb, mert a szavak értelmezésében mindig elfogulatlan volt s a latin nyelvet köztünk, tanférfiak között, tökéletesebben nálánál senki sem birta. Hogy szavát be fogja váltani: erről erősen voltam meggyőződve; mert ismertem minuciózus, hogy úgy fejezzem ki magam: a pedansságig menő pontosságát; de meg oly üde öreg ember volt, az egészség csak úgy szikrázott őszinte nyílt lelkületét visszatükröző szeméből, hogy óhajtanom kellett, bár mindnyájunkat a 72-ik életév ily viruló egészségben találjon . . .

Július 6-án beállított hozzám, kezében partecédulával, Kerner György adóhivatalnok, Márkinak Emma leánya után veje. Nem hittem fülemnek, szememnek, hallván s látván, hogy „Márki József júl. 4-én délután rövid szenvedés után meghalt s ma délután 3 órakor leszen temetése.“ Mint és hogyan történhetett ez? — kérdém meghatottan, megdöbbenéssel. — Egészségesen ment ki Budakeszire üdülni, behurcolkodott egy olyan szobába, melyben rövid idővel ez előtt egy öreg sváb sárgakórban siuylódvén, meghalt. Márki is sárgaságba esett s ebben halt meg Budakeszről való visszatérte után. Az orvos ugyan azt mondja, hogy a sok ülés volt ártalmára, hogy májrák folytán kapott sárgakórt s így kellett meghalnia. Lehet ez is, lehet amaz is. Kernert elküldtem a budapesti tantestület elnökéhez, hogy ez úton a főváros tanítói tudják meg azon veszteség hírét, mely a tanügyet érte. Mint utóbb értesültem, a testületi elnököt a bánatos vő nem találta honn. — Nyúgtalanul s izgatottságban telt el az ebéd ideje: siettem a halottas házhoz, nehogy elkéssem jelesünk temetéséről. — Ott találtam az elköltözöttnek hivatali utódját Dr. Mátét; ott voltak Szinyey József egyetemi könyvtári első őr; Csontosy János muzeumi könyvtárőr, Rózsa Péter, fővárosi tanácsnok, Bodnár Zsigmond, gymnasiumi tanár. A nagy Sándor, műegyetemi könyvtárnok és a család tagjai: két leánya, veje és egyik öcsce, s mindannyian szomorkodtunk és bánkódunk a páratlan jóságú öreg úr elvesztésén; de boszszankodtunk is, mikor a kőbányai kántor a „klasszikus deákság“ egyik igaz képviselője hült teteme fölött a „circumteterum“-ot és az „in paratizium“-ot énekelte skandalózan.

És én ott álltam s elmerengtem a halottak országában lakó kedveim fölött, kiket váratlanul szakított el vérző keblemről a sors sújtó

keze: drága jó fiamat, anyámat, apámat sirattam, kikhez negyedikül ment most egykori áldott lelkű jó mesterem.

Miért is volt ő nekem mesterem? — töprenkedék! Mikor az ötvenes évek vége felé a „Tanodai Lapok“ megindultak s a németesítő abszolút állam vezetése alatti tanügyet kathólikus köntösbe kívánták öltetni, mert a többi felekezeti „egyházi és iskolai újságok“ is hasonlóképen cselekedtek az ő felekezetük előnyére: akkor ez hazafias szempontból hasznos, talán áldásthozó is volt. Tömörültünk is, ki egyik, ki másik „tanügyi felekezeti“ lap mellé. Márkival, Menynyeyvel, Báránynyal stb. a „Tanodai Lapok“ hasábjain találkozott az olvasó.

Beállott az 1861-iki fordulat. A magyar alkotmány visszaállításának hajnala virradt reánk. De a felekezeties tanügyi lapok egyikének sem jutott eszébe, a változott viszonyokkal számolni s arra gondolni, hogy most már nem kell a felekezetiesség sáncai mögé bújni, mikor már nem az abszolutismus és a germanisatio ellen való állásfoglalás a feladat. Irtam Lonkaynak egyszer, — többször; sürgettem azt, hogy a „Tanodai Lapok“-kal álljon a „magyar nemzeti iskola“ szolgálatába. Nem volt sikere, sőt Lonkay engem lapjában tévúton botorkálónak tüntetett fel. A „Tanodai Lapok“ révén ismerkedtünk meg Márkival.

Akkor Lonkaynak még nem volt saját háza, saját nyomdája. Lapját Nosedánál, ki most, abban hagyva a nyomdászatot, a szerviták templomában regens chori lett, nyomatta. Az 1862. év végén Lonkay „Tanodai Lapok“-ját Nosedától elvette, hogy azt saját nyomdájában, a „Hunyady Mátyás“-című nyomdaintézetben állíttassa ki, — Noséda azonban lapnyomatásra be volt rendezve s ez mutatkozott legjobb alkalomnak egy tisztán tanügyi érdekeket zászlóként lebegtető szaklap megindítására. Az expedíció is a nyomdász kezében volt s az 1862. évi „Tanodai Lapok“ legutolsó számával szétmenesztették az egész országban minden igaz tanító nagylelkű öröme Dr. Márki Józsefnek, mint szerkesztőtulajdonosnak és *Noséda Gyulának*, mint kiadónak aláírásával a „*Néptanítók Közlönye*“ előfizetési felhívását.

Már az első szám megjelenésekor annyian voltunk együtt csatározásra kész gárdisták, hogy a lap fennállása biztosítottnak látszott. Márki azt ügyesen és tapintatosan szerkesztette. Rajtam kívül csak Vass Mátyásra, akkor szegvári tanítóra, emlékszem, mint a kik búzdító felszólallásokban serkentettünk az önálló iskola táborának nagyobbítására.

De nem volt tartós az a siker, mely az első számok megjelenésekor reményekre jogosított. A rövid alkotmányos élet után beállott „magyar reakció“ lelohasztotta a tanítókbán is a feléledt lelkesedést; a felekezeti érdekek szolgálatában haladó irány győzedelmeskedett a haza javára egybegyűlt tanítók hadseregén. Hiába változtatta meg Márki a „*Néptanítók Közlönye*“ címét „*Népnevelők Lapja*“-ra. A königgräetzi csata akkor nem csak az osztrák armádiát tette tönkre, hanem a szabad, önálló magyar nemzeti iskola gárdistáit is szétriasztotta. Alig százan maradtak meg kitartóknak; a többi megszökött a zászló alól. — Márki kénytelen volt lapja kiadását jobb idők reményében felfüggeszteni.

E jobb idők nem sokára beállottak! A nemzet kiegyezett királyával; kaptunk felelős ministeriumot, láttunk király-koronázást. A közoktatásügyi tárca Eötvös bárónak a szellemi szabadság küzdelmei által megszentelt kezébe került. A magyar tanügy önállóvá lett ismét. De ennek látható organuma az irodalom terén még nem volt. — Figyelmeztet-

tem erre Dr. Márkit. Azt válaszolá, hogy ő nem reménykedik a tanítók támogatásában és hogy ő sokkal szegényebb, hogysem újabb áldozatokat hozhatna a haza oltárára. Újabban sürgettem a „Népnevelők Lapja“ megindítását s azt az ajánlatot tettem, hogy a költségek felét én viselem, ha ennek szüksége mutatkoznék; de a lap indítassék meg okvetetlenül. — Rövid egy heti várakozás után azon értesítést vettem Márki bátyánktól, hogy a „Népnevelők Lapja“ újból való megindítására magát ajánlatom folytán elhatározta; egyúttal felszólított, hogy a programot és felhívást én írjam meg s a lap újból való megindításának indoklását én állítsam egybe. — Megtörtént ez is! Felhívásunk 1867. november végén megjelent s mondhatom, országszerte új lelkesedésre keltette tanítóink jobbait. Akkor a bánsági tanítók egyetemes gyűlését készítettem volt elé, mi sok munkát adott. Mindazáltal irtam Márkinak, hogy folyamodjék a miniszterhez az iránt, hogy ez állami költségen minden járás tanítói köre részére rendelje meg a „Népnevelők Lapját,“ hogy így is bebizonyítsuk azt, hogy az önálló iskola az alkotmányos magyar közoktatásügyi kormányban leli támaszát s e kormánynak támogatása minden törekvő tanító főkötelessége. — Márki folyamodott; de Tanárky államtitkár aláírásával azon választ nyerte, hogy „a kormány nem szándékozik az ajánlatot elfogadni; ha azonban tanügyi lap megindításának szükségét fogja látni, akkor a maga kebeléből annak szerkesztőt is adni lesz módjában.“ — Erről Márki engem levélileg rögtön értesített. Ugyanazon időben esett meg az is, hogy a magyarok lánglelkű közoktatásügyi minisztere engem távirati úton magához rendelt. Megjelentem magas színe előtt többszöri kihallgatásom. Egyik alkalommal bemutattam a „Népnevelők Lapja“ előfizetési felhívását s az én ívemben első előfizetőnek magát Eötvös báró jegyezte ugyan be, de értésekre adá, hogy ő is fog „Néptanítók Lapja“ cím alatt újtól kezdve a tanítók számára ingyen küldendő lapot kiadni, kitüntetvén engem azzal, hogy felszólított lapja rendes munkatársul, egyúttal megbízott azzal, hogy Márkit is nyerjem meg munkatársul. — Midőn a miniszter megtisztelő ajánlatát Márkinak elmondám, azt felelé, hogy bárminő megtisztelő is reá nézve a miniszter ajánlata, ő azt nem fogadhatja el, mert most a Népn. Lapja előmunkálatait már megtette s az előfizetők szép számmal gyűltek együvé már eddig is. Ő tehát a „Népn. Lapját“ megindítja s ha látni fogja, hogy a miniszterkiadásában megjelenendő „Néptanítók Lapja“ valóban az lesz, a minek lenni ígérkezik, *t. i. irodalmi továbbképző iskolája a magyar tanító-ságnak*: akkor ő, mint feleslegest, a Népnevelők Lapját az 1868. év folytatában beszünteti. — Hallván Márkitól azt, hogy az előfizetők oly számban jelentkeztek, hogy a kiadás költségei fedezve vannak, visszatettem kezébe harmadrésznyi tulajdonjogomat; s a közös lapunknak szánt nyelvoktatási értekezésemet a miniszter lapja számára a miniszter utasítása szerint Molnár Aladárnak adtam át, — kitől azt Környey János később a Néptanítók Lapjában való közlés végett, mint szerkesztőt, át vette s az első számok néhányában folytatásosan közölte is.

Márki tehát maga adta ki a „Népnevelők Lapját“ -t. Később Mayer Miksa szegődött hozzá társul ki erősen sincerizált itt. Nem soká tartott! Molnár Aladár Mayert segédszerkesztőnek vitte a „Néptanítók Lapja“ -hoz.

Sem egyik, sem másik lap nem lett a tanítók irodalmi továbbképző iskolája! Azonfelül Márki megunta a küzdelmet — és átadta a

„Népnevelők Lapja“ tulajdonjogát a „Népnevelők pesti együlete“-nek, hol majd szerkesztőbizottság, majd felelős szerkesztő állt annak élén. Itt-ott szintelen, vagy a tanügyet kompromittáló volt ez a szerkesztés; mégis többnyire az önálló szabad nemzeti iskola szolgálatában állott és áll jelenleg is. Márki — ha az ő szellemében találta szerkesztettnak — gyakran írt bele s mindig örvendett, ha annak gyarapodását látta. Mióta azonban szerkesztésem alatt a Paed. Szemle megindult, itt is felcsapott volt „rendes munkatársnak“; s nem múlt el év, hogy a folyóirat tartalmát egy vagy több magvas cikkel ne gazdagította volna, jelezni akaráván mintegy, hogy az 1867-ben megszakadt fonalat összekötni kívánja.

Ezért tartottam én Dr. Márki Józsefet mesteremnek! Ő volt az első, ki tanügyi lapban Magyarországon a felekezetiesség jellege nélküli magyarnak és nemzetinek hirdette az iskolát. S a haladás szolgálatában álló tanügyi írók mind-egyetemben ily értelemben őt mesterüknek vallják.

Ennek a derék férfúnak koporsóját kísértük e hó 6-án örök nyugvó helyére. Az utolsó tisztesség megadásakor sírhantjára koszorú helyett lelkemben támadt e kegyeletszülte gondolatokat raktam! Ezzel szenteltem meg emlékezetét! Arcképét, életrajzát a Paed. Szemle 1881. évi 4. füzetében közöltem akkor, mikor a magyar tanítói kar megteremtésének szükségességét az ő élete folyásának ecsetlésével bizonyítottam be.

Legyen áldott emlékezete a magyar tanítók közt valameddig csak egy tanító is lesz, ki az iskolai önállósítás mellett harcol valódi hadfi-képen oly programmal, mint minőt mi hirdetünk a „Paed. Szemlé“-ben, mely Dr. Márkinak is programja volt.

Fájdalommal telt szívből ismétlem a költő szavait: „Ah, jó embert temettek el; de nekem ő több volt!“

Rill József.

Két levél a „Paed. Szemle“ szerkesztőjéhez.

I. „Békés 1887. jun. 8. Tisztelt tek. szerkesztő úr! Értesülvén arról, hogy t. úr óhajtaná saját kézírásomat is látni és birni, ime bátor vagyok ezen kívánatnak eleget téve, néhány sor által bemutatni Karacs Terézt, ki maga már 51 nap óta jár 80-ik évében, és mivel csak jobb kezét képes használni, csak ritkán ül íróasztalához. Hogy pedig ne csak szavakat lásson ön tőlem, röviden megírom Brunswick Teréz grófnővel érintkezéseimet. 1846 január elején a grófnő sürgető kíváratára Teleky Blanka grófnő bemutatott a nemeslelkű úrnőnek, ki már akkor 71 éves volt, de roskatag alakjánál fogva idősebbnek látszott; szelleme annál üdőbb volt. Élénk részvéttel beszélt a nevelésügyről, s azon küzdelemről, melylyel megalapíthatá a kisdedeket-óvó intézeteket. Az első látogatás után majd minden este nála theáztunk Teleky Blanka grófnővel, (kinél én azon időben vendég voltam;) délelőtti órákban pedig az öreg grófnővel többször mentem sétálni Brunswick grófnő rendesen nevelési eszméit közlé velem, melynek én nagyobb részét nem osztám, és az ő nagy öröme — olykor erősen vitatkoztam vele. Az ő nevelési alapja ezen mondaton épült: „*Nincs nemzetiség, csak emberiség.*“ Az ő alapmondata németül volt fogalmazva, mivel a jó grófnő nagyon keveset értett magyarul. Én az ő mondatát így idomítám át: „Nemzetiségekből áll az emberiség; tehát legyen a nemzet nevelve, hogy az emberiség naggyá lehessen!“

Elvitt a jó grófnő egy-egy magány-leánytanodába, sőt egypárszor saját lakására is rendelte egy ilyen magányleánytanoda vezetőjét, néhány tehetségesebb növendékeivel, kik aztán valóban dicséretes vizsgálatot tettek az általuk tanultakból magyar és német nyelven. Ezen, a nevelésügyben fáradhatatlan grófnővel több nyilvános leánytanodai vizsgálaton is megjelentem, hova ő híva volt; így voltam vele a Pestalozzi-féle emlék ünnepen is, mely 1846. év nyarán tartatott Pesten. Ezen idős grófnő, Teleky Blanka grófnő anyjának nővére volt, egy másik nővére, emlékem szerint, Stachelberg báróné vala, kinek leánya — akkor mintegy húsz éves Minóna bárónő, — éppen Pesten időzött Teleky Blanka grófnőnél, és utazandó vala Párisba. Ezen bárónőben éppen azon nemes vér buzogván, mint nagynénjében, és unokanénjében, legalább anynyiban járulni akart félhazája: Magyarhon dicsőítéséhez, hogy néhány tös-gyökeres magyar népdalt zongora kísérettel lekottázott (még azon időben ilyen nem volt kapható) s kivitte magával Párisba. Egy kis cserhádi porleány dalolt számára (kit én vittem hozzá) a zongora mellett, s a jó báróné egész lelkesedéssel tevő papírra a magyar dalokat. Így Páris elébb látta papírra téve, mint hazánk, Stachelberg Minóna átíratát: a népdalokat; mert Füredi csak ezután adta ki az általa öszszegyűjtötteket. Magamat, az itt küldött reszketeg kézzel írt sorokat és e visszaemlékezést figyelmébe ajánlva, maradok tisztelt tekintetes úrnak őszinte szolgálója: Karacs Teréz.“

H. „Békés 1887. jun. 11. Tisztelt szerkesztő úr! A „Magyar Paedagogiai Szemle juniusi füzetében, a 174. lapon említés tétetik arról, hogy már 30-as, 40-es években szó volt arról, miszerént a kettős betűk egyszerűsítsenek. Nem egyszer hallám ezt szülőim házában az ott özszejejtő írók által tárgyalni, sőt atyám felszólíttatván arra, hogy ezen ügyhöz tényleg is járuljon, atyám közlé is az illetőkkel véleményét, s benyújtá nekik, az emlékeimből most a túllapra jegyzett kettős betűt kifejező betűket, vagy hangjegyeket. Természetesen életbe nem léptek, hiszen a már megszokott betűről nehéz volt leszokni, pedig az azt nem ismerők ezen egyszerűsítottatott éppen úgy begyakorolhatták volna, vagy talán még könnyebben. Ily modorban másolok ide Vörösmarty verseiből pár sort.*) Ugy-e lehet alkalmazni? Bocsánatot kér ezen alkalmatlankodásért tisztelt tekintetes úr őszinte szolgálója:

Karacs Teréz.“

Viszhang „A gyermektanítás tragédiájá“-ra.

Mind a „Magyar Paedagogia Szemle,“ mind más lapok hasábjain egyes tanítókról több oly dolgot olvastam, melyek kétséget támasztottak bennem azok valódisága felett. Hanem mindazok csak csekélységek a fenti cím alatt s a „Paedagogiai Szemle“ m. é. szeptemberi füzetében megjelent tragédiában foglaltakhoz képest! Ezek már csakugyan oly dolgok, melyek tanítóval meg nem történhetek és ha mégis megtörténtek: úgy azok csak a tanítói nevet jogtalanul használt egyénnel eshettek meg!

*) A fenti „pár sort“ és a levélben említett mintákat és példákat sajnálatunkra nem közölhetjük, nem találván a nyomdáiban a szükséges betűidomokat. A példa helyett maga a tény, hogy Karacs Ferenc is részt vett a mozgalomban, legyen itt megörökítve. A kézirat nálunk betekinthető. Szerk.

A t. cikkíró ur — talán a szánakozás nagyobb mérvű felgerjesztése kedvéért — színműben mutatja be a falúsi tanítót; azonban aligha érte el vele a kívánt hatást; vagy ha elérte: az bizonyynyal visszahatás! Na! szegény falúsi tanítók, ti ugyan szép színben vagytok a világnak bemutatva! Nem elég, hogy a társadalomnak egyes helyeken, vidékeken még mindig csak türt tagjai vagytok; hanem most támadt egy túlbuzgó prófétátok, ki rólatok az ugysis vékony leplet teljesen lerántja s titeket egész meztelenségben mutat be még azoknak is, kik eddig tisztességes embereket láttak bennetek s mint ilyeneket: társaságukba fogadtak.

A tanító társadalmi helyzetéről, tekintélyéről már anynyi cikk jelent meg, hogy a szó valódi, nemesebb értelmében vett tanítók, mintegy undorral fordultak el tőlük, mert mindegyik csak „ha így volna, ha úgy volna“-félével volt tele, de a szeg fejére egyik sem ütött; mindenik másban kereste a hibát. Lehet, hogy a jelen cikkkel is ez fog történni első pillanatban. Ámde ezt végig olvasva, talán helyesléssel találkozik.

Ha mi tanítók egyebet sem teszünk, mint uton-utfélen jajgatunk, a velünk szembejövőknék füleit folytonos siralmainkkal teletömjük: akkor ne csodálkozzunk, ha az illetők később kerülnek minket, vagy hidegen tovább állnak tőlünk! Hisz mi is úgy vagyunk azokkal, kik 10 percnyi beszélgetés alatt elmondják nemcsak az ő összes átélt bajaikat, hanem még dédapjuk halálfájdalmait is! Vagy azt hiszik tán t. kollégáim, hogy mi oly kiváltságos osztályt képezünk, melynek folytonos jajsiralma másoknak idylli zene gyanánt szolgál? Idyll, az igaz a menyinyiben falúsi, csak a következménye más. Tagadhatatlan hogy sok-soknak másképp kellene állania, mint az valóban van, de mindazok megváltoztatására nekünk tennünk, nem pedig jajgatnunk kell!

Hogy mit tegyünk: arra nézve akarom vázolni nézetemet s ezt, mint a melynek alapját az életből merített tapasztalataim képezik, figyelemükbe ajánlom, s egyuttal biztosítok mindenkit, hogy azoknak szem előtt tartásával a tanítói boldogság netovábbját jó részben elérjük.

A tanítói boldogság lépcsőjének három foka van.

1. Az első fokára e lépcsőnek az „önismeret“ s ezzel kapcsolatosan az „önuralom“ vezet, — Igaz, hogy ennél nagyobb thema alig van a világon, mert az már velünk született gyengeség, hogy erőnket túlbecsülni szeretjük, magunkban minden jó tulajdonságot összpontosítva képzelünk és mindezek mellett, ha valamely tervünk „dugába dől“ a bűnbakot minden áron másban iparkodunk felfedezni. Ámde, ha lelkismeretes önvizsgálatot tartunk, bizonyos, hogy 100 eset közül 99-szer önmagunkban akadunk a baj kútforrására. És hogy azt önmagunkban találjuk, annak jó részben — most tisztán tanítókról-tanítókhoz szólok — idealis neveltetésünk az egyik oka. A tanítórövidék mihelyt oklevelét megszerezte: nagyobb urat nem akar ismerni nálánál és midőn még csak egy fél évig van az életben akkor, . . . ép úgy érzi magát, mint azon ember, kit a gőzfürdőből kiléptekor hideg vízzel végig öntenek! Összes ideálja a sárba van tiporva! Most jön az elkeseredés, panasz, dolgainak kicsinyeskénti elhanyagolása, semmittevés; — majd ezek után a fitymálódás! Mi következik ezekből? — A feleletet Önökre bízom; de hogy jó nem, az bizonyos. — Ha a képezdében a

növendék előtt feltáratnék a valóság egész ridegségében s az „önuralom“-ra folyton bűzdíttatnának, oly viszás állapotok bizonynyal nem következnének be, minők fiatalabb tanítóinknál úgyszólván lépten-nyomon észlelhetők.

Miben álljon az önuralom?

Első sorban a mély hallgatásban! Ha valami nincs inyünkre, vagy valami által tán sértve érezzük magunkat, ne fujjuk azt fel óriássá, ne kapkodjunk fűhöz-fához orvoslásért, hanem rejtjük magunkba fájdalominkat. Sőt többet mondok: a helyett, hogy kikelnénk és ez által mások figyelmét is magunkra vonnánk s legtöbbször csak kellemetlenséget (de a melynek mégis csak mi innók meg levét) okoznánk másoknak is, a helyett tehát vágjunk vig arcot, dicsérjük nyomasztó helyzetünket. Igaz, hogy ekkor hazudunk; csak hogy ezzel senkinek sem ártunk; sőt ha tán valaki a dolog valódi állását meg is tudná, minden bizonynyal megdicsérne minket ügyes — politikánkért. A kiknek alkalmuk volt és van magasabb régiókba betekinteni, azok jól tudják, hogy azon kör tagjai is sokszor egymás ellenében mily szembekötősdit játszanak s a melynek igazi neve: politika.

Uraim! ma már nemcsak a hagyományos csizmadia a politikus, hanem minden ember. Tehát csak mi tanítók nem tudnánk magunkat erre emancipálni?! Dehogy nem, csak meg kell próbálni. Hogy miben és hol nyilvánuljon az „önuralom“ — arra speciális eseteket feleslegesen tartom felsorolni legyen elég annyi, hogy azzal bírnunk kell: az iskolában a gyermekekkel, az iskolaszékben annak tagjai, illetve előljáróink- és a polgári társadalomban a szülők- s a társadalom tagjaival szemben!

2. A lépcső második fokára az iskolában, illetve tanításban való szorgalom és az önművelődés segít. A tanításban való szorgalom és a gyermekekkel való bánásmód képezi alapját jó vagy rossz viszonyoknak a szülőkkel, mert a szülők szívébe, szeretetébe az ut a gyermekek szíven vezet keresztül. Törekedjék azért oda a tanító, hogy a gyermek bizalmát megnyerhesse: tapintatos bánásmódjával fogassa fel, hogy nem muszájból kell ám neki tanulni, hanem azért, hogy belőle okos, értelmes ember legyen; oszlassa szét szép szóval a gyermekkedélyben az iskolától, illetőleg a tanítótól való félelmet s ne tekintse tanítóját gyermekijesztő mumusnak, hanem igenis tekintse benne a szerető atyát, a kihez bizalommal fordulhat; — mert ha a gyermek féli s nem szereti tanítóját, bizonyos lehet benne, hogy a szülők a gyermekekkel tartanak és viszont: a gyermeknek tanítója iránti szeretete — a szülők szívébe is belopódzik. A fegyelmi eszközök igazságos alkalmazása a tanító életében fontos szerepet visz. A többek között, ha valamely gyermeket ártatlanul szigorúan megbüntet, az későbbi — férfi korában sem fogja a szenvedett büntetést elfelejteni s teljesen megbocsájtani; épen azért a fegyelmi eszközöket a legnagyobb körültekintéssel és mindig a gyermek egyéniségéhez mérten szabad alkalmazni. E végből igyekezzünk annak lelkébe látni s minden gondolatát úgyszólván eltalálni; legyünk tekintettel annak test- és véralkatára és az esetleges vétség alkalmával ezek tekintetbe vételével a megfelelő büntetést alkalmazzuk. Nehéz dolognak látszik, de egy kis megfigyelés nagyon megkönnyíti munkánkat. Megesik néha, hogy egyeseknél tévedünk, ámde a nagy többségnél célt érünk. — A legtöbb iskolában még mindig a „megcsapatás“ vagy „po-

fozás" járja s igen sok esetben minden alap nélkül, csak egy másik gyermek árulkodására! Hogy mit szül ez: fentebb már említettem. Az árulkodást ki kell küszöbölni, mert a hol ez uralkodik, ott iskolai csend-, rendről szó sem lehet és erkölcsileg is mételýezõleg hat, s ha valamelyik gyermeknek egyikre vagy másikra bármiféle, de alapos panasza van, azt írja papírra s tegye a tanító asztalára. Ezen eljárással míg egyrészt a tanítás menetét s az iskolai csendet sem zavartatjuk meg, másrészt azon üdvös hatása is meg van, hogy az egyes kényesebb, talán erkõcs-telen kifejezések hallásától a gyermekszereg meg van kímélve. A bûnös gyermekkel azután a tanító letelte s a többiek eltávózása után végezzünk. Koplaltatással, illetve az iskolában való visszamarasztalással csak akkor büntessünk, a midõn magunk is folyton a gyermekekkel lehetünk, mihelyt azonban távoznunk kell, azonnal küldjük el azokat is.

A tanítói-boldogság egyik nélkülözhetlen emeltyûje az önképzés, önmûvelés. Sokan-sokan kiáltanak fel: „Népnevelés! jöjjön el a te országod!” Magasztos óhaj! Állapodjunk azért meg ennél s foglalkozzunk vele kissé bővebben. A mit a népnevelés országa alatt óhajtunk, az minden esetre (a szó valódi és nemesebb értelmében) mûvelt tanítók at követel. Ott, hol a tanító fenti értelemben mûvelt ember, már ugys eljött azon ország; csak az a sajnos, hogy ilyen hely édes-kevés van. — Fiatal tanítóink nagyobb része, a mint a képezdébõl kilép, félre dobja könyveit és elsõ dolga városokban a kávéházakat látogatni s megtanúlni billiárdozni, falúhelyeken pedig tarokkozni, mert e két dolog nélkül az ember-nevelés nem is befejezett egész. Elmúlik 3, 4 sõt 10 év is és talán az egy „Néptanítók-Lapja“-t veszi kezébe. Szakkönyv szerzésrõl szó sincs. De minek is! Hisz az egész paedagogiai tudomány a kis ujjában volt mikor a képezdébõl kilépett! — Csakhogy az a baj, hogy volt és ma már a fejében sincs! Egy fiatal tanítót ismerek, kinek gyönyörû könyvtára van — regényekbõl; de vezérkönyvet ugyan száz aranyért sem lehetne köztük felfedezni. — „Öregeink“-rõl mit szóljak? Tisztelet az öregségnek és a — kivételnek. . . . Azt hiszem legjobb lesz hallgatnom és nem bolygatnom a hagyományos szokásokat, mert biz' Isten nem állok jót magamról, hogy magam is nem-e vágom földhöz tollamat s e lapok levelei helyett nem-e a boros kancsót találok majd forgatni! . . . A társadalom tagjai közül senkitõl sem kívánnak meg anynyiféle ismeretet, mint a tanítótól. A sokoldalúságra pedig csakis a tanulmányozás útján tehetünk szert. Igaz, hogy csekély tanítói fizetésünkben édes-keveset fordíthatunk önmûvelõdésünk eszközeire; de mint-hogy azok nélkül a tanítónem lehet igazi tanító, azért azokat, bár kicsinyenkint, de mégis meg kell szereznünk. Higyjék meg uraim, hogy más szemmel és sokkal többnek tekinti nemcsak a paraszt, hanem az intelligens osztály is azon tanítót, a kinek csinos kis szak-könyvtára van. De nem foglalkozom tovább ezekkel az elszomorító dolgokkal; hiszem, hogy nemes intenciómat mindenki átérti, azért azon óhajjal fejezem be ezen részt: „Önmûvelés! jöjjön el a te országod!”

3. Végül: a boldogság lépcsõjének harmadik fokára már nem mint tanító, hanem mint ember, mint családító járhatunk.

A tanítónak nemcsak a tanteremben a gyermekek elõtt, hanem az életben azok szülõi elõtt is példányképül kell állania. Azért elsõ sorban a tanító házának a rend és tisztaság-; másodsorban: a béke-, szeretet s családi boldogság hajlékának kell lennie. Ha ezen három: rend,

tisztaság és béke leng a kapútól kezdve az utolsó kerítésig: úgy oda bizonyára mintegy szentélybe fog lépni az idegen. A tanítónak mintacsaládfőnök s nejének mintaháziaszszonynak kell lenni. Ámde, hogy valaki egy egész község példányképe lehessen, annak mindenek előtt műveltséggel kell bírnia. És épen itt akadunk úgyszólván minden bajnak kútforrására. Tanítóink egy része nőülésénél nem tekinti a nőben a társadalmi műveltséget, a szellemességet, a szeretetméltóságot, szelidséget és háziasságot, csak a — pénzt. Midőn aztán már a dolgon változtatni nem lehet, akkor tűnik ki, hogy az előbbieken kívül még az utóbbi t. i. a pénz is hiányzik, annak híre csak csaletek volt... Hogy ily csalódás után mi következik: azt tessék az illetőktől megkérdezni. Én azt hiszem és szent meggyőződése, hogy boldog családi életet csak hasonló színvonalon álló házas párnál találhatunk fel és csakis az ilyenek lehetnek a szülők példányképei. Az érem másik oldalára nem reflektálok, azt ugyanis láthatjuk az életben úgyszólván lépten-nyomon és azt látva: a gondolkodni akaró egyén sokra és sokat következtethet belőle. Sokat-nagyon sokat lehetne mindegyik pontról külön-külön írni; de e lapok határai a bővebb kiterjeszkedést tiltják s épen ez okból csak főbb vonásokban próbáltam meg kijelölni a boldogulásunkra vezető utat.

A „Gyermektanítás tragédiája“ című cikkben szerepeltetett egyéniség bizonyosan nem bírt az általam három pont alatt vázolt s a tanítónál nélkülözhetlen kellékekkel. Kisértse meg most ezek alapján t. kollega ur színművet írni, biztosítom, hogy nagyobb élvezettel, lelki gyönyörrel fogja minden tanító ezt olvasni, mint a fenti cím alatti sirmait; és ha vállalkozik reá, úgy egy kissé realisabb themával pl. fizetésünk vagy nyúgdíjunk emelésével, vagy előléptetéssel, nem pedig a „védtörvény-cikkkel“ (melyre a mi századunk még éretlen) — kösse azt össze.

A mi t. cikkirő Nemtőjének az iskolaszék tagjaira vonatkozó szövegét illeti, azt én is, de első sorban a tanítókra irányítva, minden utógondolat nélkül aláírom s vele együtt kiáltok: „Aki nem szakképes: ne merészeljen a szent helybe menni.“

Tisztelt olvasóim, kik a cikkem homlokára függesztett „Viszhang“ alatt valami szenzációs cáfolatot vártak, bizonynyal megbocsájtják, hogy csalódásba ringattam őket. *)

Buzsák.

Takács Lajos.

Az ítélőtehetségnek ébresztése, fejlesztése és fokozása.

Ha a népoktatás történelmi fejlődésének menetét megfigyeljük, nem leszünk készletve, messzszire visszahatólni, azon időszak megjelölése céljából, melyben a tanítás a neveléssel egyesült, s minek következtében a tanító a nevelésnek is szakembere lett. Ezen, a népnevelés terén történt nagy vívmány- és haladásnak elve gyökerezett a természetszerűségben; és eszközei megválasztása és azok gyakorlati alkalmazása meggyezett mindinkább az észszerűséggel is. Az iskola magasztos feladata ki volt jelölve, mely szerént: a nép gyermeke ne csak oktatásban, de oktatás által az életre kiható nevelésben is részesüljön. A népiskolai növendékek jó és értelmes emberekké való neveltetése megmarad minden

*) Ezen felszólalással, úgy hiszszük, az ügy még nincsen befejezve. Szerk.

időkre a népiskolának célja; honnan majd — de még csak a messze jövőben — az emberiség számára, az emberi nemhez méltó szabadság is eljő, békét és szeretetet biztosítva népeknek.

A jelenkor néptanítóját, népnevelőjét megkülönböztetik szakbeli képzettsége által azon dilettáns nevelőktől, kiket ugyan megtisztelnek a nevelői címmel, de sem a tanítás módszerének gyakorlati menetét nem ismerve, sem pedig a nevelés és lélektani tudományra nem képezetvé, hivatásuknak, azaz esetleges feladatuknak megfelelni képtelenek. A nevelésben követendő irány: a növendék szellemi ereje és testi épségének összehangzatos ápolása, fejlesztése, művelése és fokozásában rejlik; minden ferde, egyoldalú, tehát testre és szellemre nézve nem párhuzamosan eszközölt tanítási és nevelési eljárás — kárhozzátandó. A képzett, lelkiismeretes tanító, ki a népnevelést tűzte ki életének feladatául, más szemmel fogja megfigyelni és kísérni a reábizott növendéket; ő növendékében a leendő embert látja, s megteremti helyes ítéllete által azon eszményképet, melynek megvalósításán minden szükséges eszközzel és ereje feláldozásával fáradozni fog, azaz, hogy emberré nevelje a szó legszebb értelmében.

Ez nagy és nehéz feladat annál is inkább, minthogy minden egyes növendék egy önálló, mástól különváló, s különböző lelkülettel, tehetségekkel és hajlamokkal megajándékozott, sőt testileg is ritkán teljesen megegyező egyén; — de a művelt tanító az osztálytanításnál (sommás tanítás) és nevelésnél is érvényre fogja juttatni tudományát minden egyes növendékének a javára.

Hogy mennyire különbözik egyéniségére nézve egyik gyermek a másiktól, azt legfeltűnőbben és legnagyobb mérvben érzi a tanító a tanév kezdetén, a midőn öt új tanítványai környezik; mily nagy különbség létezik közöttük testi és szellemi fejlettségüknek tekintetében olyanynyra, hogy a készülségre nézve mindegyiknek külön osztály létesítése válnék szükségessé. — Ezen választékos, szunynyadozó, kezdetleges lelki és szellemi jelenségekkel szemben áll a tapintatos, képzett tanító kötelessége, melynek feladata: tanítványaiban rejlő szellemi csirákat ébresztani, élesíteni, növesztetni, egyengetni és jó irányban fejleszteni, hogy a tanév zártaival növendékeinek lehető egyenlőségén lelhesse örömét. Ha a tanító növendékeinek értelmét emelte, a mi a (tanulás) helyes gondolkodás és helyes beszédben nyilvánul; — ha emlékező tehetségét, az értelemnek megfelelő fokig gyakoroltatta; ha érdeket a haladás iránt keltetni tudott, a mi a tanulás iránti kedvben jelentkezik, — akkor legyen fő törekvése az eddig csak csirájában felismert ítélőtehetséget fejleszteni és anynyira tökéletesíteni, a mennyire ez a népiskolában lehetséges.

Dehát, miben áll tulajdonképen az ítélőtehetség művelése? Az ítélőtehetség művelése abban áll, hogy a nyert fogalmak közt létező viszonyokat tanítványainkkal pontosan felismertetjük s tanítási eljárásunkat azon cél felé irányítjuk, hogy a tanítvány képes legyen a fogalmak összehasonlításán azok viszonyait eredményképen meghatározni. Tételünk három főrésze osztható u. m. a) az ítélőtehetség ébresztésére, b) fejlesztésére és c) fokozására nézve.

Mi módon lehet növendékeinknek ítélőtehetségét ébresztetni? Ezen feladat az első és második tanév tartamára esik. Hogy valamely épület kivitele teljesen sikerüljön, elkerülhetlen a jó alapnak letétele. A növendék magasabb kiképzésének alapját az első és második tanévben tesz-

szük le; módszertani eljárásunkban a következő pontozatok megfigyelése ajánlatos: A) Az ítélőtehetség első jelensége már a beszéd és értelem fejlesztése alkalmával mutatkozik; azért legyen a tanító a tanítási módszernek teljes birtokában, és szigorú annak kivitelében. Haladjon fokozatosan, a könnyebbről a nehezebbre; ne menjen más tárgyra át, mielőtt ez tanítványainak szellemi birtokává és állandó nem lett, frissítse fel a nyert szellemi kincset a szükséges ismétléssel. B) A szemléleti oktatásnál ne hiányozzék a tárgyak összehasonlítása, a különségek felkeresése, az előnyök kijelölése és egyéb, egymás közötti különféle viszonyainak meghatározása. C) De ne csak a szemlélhető tárgyakon, hanem elvont tárgyalásnál is gyakoroltassék ezen eljárás; ne legyen a legcsekélyebb esemény, mese, megvilágítás, értelmezés és a tanulás levonása, leszámaztatása nélkül.

Mi módon lehet növendékeinknek ítélőtehetségét fejleszteni? Az ítélőtehetség fejlesztése a 3. és 4. tanfolyam feladata, mi a következő pontozatokban elősorolható. A) Értékesíttessék ezen két osztályban valamenynyi tantárgy az ítélőtehetség fejlesztésére. B) A beszéd és értelem gyakorlatok használtassanak eszközökül ez osztályban a cél iránti haladásnál. C) Keressük tanítványainkkal itt is bővítve minden előforduló alkalommal, kivált az olvasmányok kezelésénél a tárgyak közötti különféleségét, azok viszonyaiból feltüntethető előnyeit, hátrányait, célszerűségeit, stb. D) Azon olvasmányok kezelése alkalmával, melyek az erkölcsök művelése céljából kerülnek tárgyalás alá, ne maradjon el soha a tanulás leszámaztatása, mi mellett a cselekménynek fővonása tisztán felderítendő: a mi szép, jó, emelő, magasztos, tiszteletgerjesztő, békítő, megnyugtató, utánozandó, megvetendő, stb. lehet. E) Tegye ezt mind a tanító logikailag helyes módon. Vezesse tanítványait mellékkérdések által az eredmény felé és segítse azt maguktól feltalálni. Ily módon képesíthetők a tanítványok a nyújtott szellemi tápláléknak felvételére és feldolgozására. F) Legyen az olvasmány mindenkor mintaszerű tartalmára nézve, és annak módszertani kezelése a tanító részéről ne csak logikai, de grammatikai is. G) A számvetésnél kell, hogy a helyes és értelmes kombinálás, következtetés főleg és kellőleg gyakoroltassék, miután a tanítvány csak is ezen alapon nyert számvetésbeli képzettségének fogja élvezni hasznát az életben. A sok számtani szabály gyakran téveszti a számbeli eredményt, gátolja az önállóságot, az önálló művelést és lehetetlenné teszi az ítélőtehetség fejlesztését. H) A helyisme, a földrajz sok anyagot szolgáltat, mely az ítélőtehetség fejlesztésénél felhasználható. P. o. A lakosság foglalkozása, a föld felülete, termények stb. megbeszélése alkalmával. Továbbá I) a természetrajz és K) az egészségtan tárgyalásánál. L) Legyen a fegyelem kezelése lehetőleg tökéletes. A tanító legyen fegyelmi vizsgálatoknál türelmes, nyugodt, békeszerető, szigorú, igazságos és következetes. Vizsgáltassék meg a tanítványok által elkövetett kihágás s a büntetés legyen mindenkor a bűn, a kihágás természetes következménye, kifolyása, s vitessék keresztül vas következtetésséggel M.) A praktikus tanító több hasznát fogja venni tanítványai elhelyezésének, ha ezen eljárás eszközölését nem a tanítvány haladására jutalom címén alapítja, hanem növendékeinek mérsékletét, lelkületét, kedélyét, jóságát, figyelmét, szórakozottságát, illdomosságát, szorgalmát stb. felismerván, olyképen helyezi el, hogy egy tanuló szomszédos társától a hiányos és szükséges jó tulajdonságokat elnyerheti. Így például: a szorgalmas tanítvány mellé ültesse a kevésbé szorgalmast, a csen-

deshez a csevegőt, a rendszeretökhöz a rendtelent stb. Hogy a gyermekek magaviseletében egymástól sokat nyernek el, ez tagadhatatlan tény.

Mi módon lehet tanítványainknak ítélőtehetségét fokozni? Az ítélőtehetség fokozása az V. és VI. tanfolyam feladata, melynek megoldása azon lehető legmagasb kiművelésben nyilvánul, a mely a népiskolában egyáltalán elérhető. A) Fokozzuk növendékeinknek ítélőtehetségét mind azon tantárgyak értékesítése által, melyek e két osztály számára megvannak szabva. Hogy mily előnyösen lehet p. o. a természettant, a történelmet, a kertészetet e célra, az elérendő eredmény megvalósítására felhasználni, nem szükség tovább fejtegetni, a miért is az ítélőtehetség kiművelésének végcélja világosítandó itt meg. B) A jellem kiképeztetése csak is az ítélőtehetség művelése által eszközölhető. Tehát, miután a jellem kiképeztetésére csak is a minket övedző, különböző viszonyok helyes megítélése nyomán hathatunk; s miután a jellem szilárdsága csak is azon feltételekben gyökerezik, ha nemcsak a viszonyokat és embereket, a kik közt élünk, de önmagunkat is helyesen megítélni képesek vagyunk, azért a végcél: C) az önismeret, a mely felé a népiskolának növendékét vezetni kell. Ismertessük meg őt saját hibáival, minden jó és rossz tulajdonságaival, buzdítsuk a jók kiművelésére, támogassuk a rosszak kiirtásában; figyelmeztessük az elmaradhatlan következményekre, hogy csak a jó iránt buzduljon, miáltal saját és embertársainak boldogságát elősegíteni fogja.

Törekedjünk tehát ezen cél felé, hogy hazánknak boldog polgárokat neveljünk; mert a nép boldogságától függ a haza boldogsága is!

Dobsina.

P. Nagy Albert.

Az időszaki sajtó „viszhang”-ja mint közvélemény.

Népiskoláink hanyatlása.

Erd. Prot. Közlöny. 24—27. sz.

„Hogyan lehet, hogy most, midőn országos népoktatási törvényünk van, s midőn az államkormány tekintélyes összeget költ az elemi népoktatásra: hanyatlának népiskoláink? Népiskoláink gyengébbek most, mint voltak húsz évvel ezelőtt; gyengébbek mint voltak az ötvenes és hatvanas években.” Gergely Lajos, ref. lelkész. (Felelet a kérdésre: Ez onnét van, mert a felekezetek az iskola gondozását összetévesztik a felügyelettel; ez pedig nem szakszerű. Majd ha a felelős minster közege: a szakember-tanfelügyelő döntő befolyást élvez a tanügyre s a felekezetek a semmíttevést nem sáncolhatják el az egyház autonómiájával: jobban fogunk haladni.)

Népiskolai tanfelügyeletünk.

Magyar Tanítóképző. 10. sz.

Sebesztha zólyomi tanfelügyelő ír a fenti cím alatt cikket. Qualifikációt óhajtt a tanfelügyelők számára, mert mint mondja „vannak tanfelügyelőink között egyetemet, s vannak 3—4 gymnasiumi osztályt végzett individuumok is.” (Megjegyzés: Nem az a kérdés, hogy mit és hol végzett? hanem az, hogy mit tud? Meddig volt gyakorlati tanító? Menynyiben lehet a tanfelügyelő a tanítók tanítója?)

Közl.: Szócső.

Tanügyitörténeti adalékok.

I. *A tanképesítés felekezeti képezdéknél.* Tudvalevőleg az 1883-iki középiskolai törvény anynyira megszaaporította a tanulmányi tankerületek főigazgatóinak agendáit, hogy a kormány kénytelen volt, a felekezeti képezdek tanképesítő vizsgálatainak vezetését hatáskörükből kivenni és a népiskolai kir. tanfelügyelők munkakörét ezzel is szaporítani. — A

tanfelügyelők tehát átvették a főigazgatóktól a tanképesítő-vizsgálati ügyet s amazok most ezek helyeit töltik be azon utasítás és szabályrendelet alapján, melyet a vallás- és közoktatásügyi minster 1877. évi júl. 13-án 10.998. sz. a. adott ki szoros mihez tartás végett a kir. kath. a római és görög kathólikus képezdékre nézve ideiglenesen. — Közzöljük a fenti újabb szabályrendeletet egész terjedelmében. Az 23 szakaszból áll és következőképen szól:

„1. §. Az 1868-ki XXXVIII. t.-c. 102. és 134. §§-ban elrendelt népiskolai (elemi) tanítóképességi vizsgálatok évenként rendszeren egyszer a tanév végén tartatnak az illető róm. és gör. kath. tanító- és tanítónő képezdéekben.

2. §. A népiskolai (elemi) tanítóképességi vizsgálatra bocsátatnak azon férfi- és nőtanítójelöltek, kik a tanító- vagy tanítónő képezdében három évi tanfolyam bevégezése után egy, legfőlebb két évet gyakorlati tanítással töltöttek; — vagy kik a tanítóképezdei tanfolyamot kielégítő eredménnyel végezván a vallás- és közoktatásügyi kir. ministeriumtól tanítóképesítési vizsgálat letételére — az illető egyházmegyei hivatal útján jókor megszerzendő engedélyt nyertek; — vagy kik magukat a tanítóságra után-képezték s a vizsgálat letételére a kir. ministeriumtól engedélyt kaptak, kik azonban rendszeren előzetes vizsgálat alá vettetnek az összes tanítóképezdei tanulmányokból, hacsak ettől egyenesen föl nem mentettek.

3. §. A tanítóképességi vizsgálatot tenni szándékozó a tanítóképezdei igazgatónál keresztlevelének, tanulmányairól és eddigi pályájáról, erkölcsi magaviseletéről s testi épségéről szóló (orvosi) bizonyítványainak bemutatása mellett jelentkeznek.

4. §. Tanítóképességi vizsgálatra nem bocsátatnak habár egyébként minden kellékekkel bírnának is: a) az oly egyének, kik a tanítóképességi vizsgálaton kétszer vettettek vissza; b) kik bűnvádi kereset miatt bírólagon el voltak ítélve; c) kiket valamely tanintézetből az illető előjáróság erkölcsi kihágás miatt utasított el; d) testileg oly nyomorékok, kik e fogyatkozás miatt hivataluknak megfelelni képesek nem lennének.

5. §. A népiskolai (elemi) tanítóképességi vizsgálatot végrehajtó bizottság a tankerületi kir. főigazgatóból, az egyházmegyei tanfelügyelőből s a tanítóképezdei igazgató- és tanári karból áll.

6. §. A tanítóképesítési vizsgálat idejét a tankerületi főigazgató határozza meg s adja tudtúl kellő módon eszközözlendő kihirdetés végett a tanítóképezdei igazgatóságnak.

7. §. A vizsgálat napjáról értesült vizsgajelölt megjelenési szándékáról hováhamarább értesíti az igazgatóságot.

8. §. Néhány nappal a vizsgálat kezdete előtt a tanítóképezdei igazgató a vizsgálóbizottság helyben levő tagjaival értekezletet tart, melyben bírálat alá vétetnek a vizsgálatra jelentkezettek tulajdonai, s kijelöltetnek a vizsgálatra bocsátandók vagy visszaszutasítandók.

9. §. A tanítóképességi vizsgálat tárgyai a tanítóképezde szervezetében kiszabott terjedelem szerint 1868-ki XXXVIII. t.-c. 88. és 111. §§-ban elrendelt köteles tantárgyak nélkül, hogy ezek terjedelmére nézve a férfi- és a nőtanító jelöltek közt különbség tétetnék.

10. §. A vizsgálat elméleti és gyakorlati részből áll. — Az elméleti vizsgálat írás- és szóbeli; ez utóbbihoz tartozik a zene- és énekből s az írás-, rajz- és testgyakorlásból való vizsgálat is. — A gyakorlati vizs-

gálat gyakorlati tanításból áll. — A vizsgálatnak bármely része és tárgya alól fölmenteni senkit sem lehet.

11. §. A vizsgálat az írásbeli munkák készítésén kezdődik s zárt ajtóknál foly. — A kidolgozandó feladatok megállapítása végett az igazgató az illető tanároktól jó eleve tételeket kér és pedig paedagogiai tárgyakból hármat, s a szám- és mértanból külön ugyanannyit, s azokat két külön egész ivre írva ápril hó 15-ére hivatalosan megküldi a tankerületi főigazgatónak, jelentvén egyszersmind a vizsgajelöltek valószínű számát. A tankerületi főigazgató kijelölván a kidolgozandó tételeket, azokat maga idején pecsét alatt megküldi, s egyuttal tudtúl adja, mikor fogja a vizsgálat szóbeli részét megtartani.

A vizsgálat napja reggelén az igazgató a vizsgálóbizottság helybenlévő tagjai jelenlétében a tételeket záró levelet a jelöltek előtt felbontja és a kidolgozandó feladványt kihirdeti, mi megtörténvén a vizsgálóbizottság a munkák kidolgozása fölötti felügyelésre rendelt tanár kivételével a termet elhagyják; — a vizsgajelöltek pedig azonnal megkezdik munkájukat.

12. §. Az írásbeli vizsgálaton készít a tanítójelölt magyar nyelven egy paedagogiai dolgozatot, s ha anyanyelve más, ezen is egy ilyenmű dolgozatot; továbbá felold egy számtani és egy mértani feladatot s dolgozatának úgy fogalmazványát, mint tisztázatot hivatalos alakú s hosszában ketté hajtott papir ivre írja. — A tanítójelölt e helyre magával csupán írószereket vihet, s munkaközben társaival érintkeznie nem szabad. — Ki e szabályt áthágja, szóbeli vizsgálatra nem bocsáttatik. — A ki dolgozataival elkészült, az a tisztázatot az eredeti fogalmazványával együtt a felügyelő tanárnak benyújtja s a teremből eltávozik.

13. §. Az írásbeli dolgozatokat az igazgató az illető szaktanárokkal együtt a szóbeli vizsgálat előtt megvizsgálják és megbírálják; a dolgozatokban előforduló hibákat megjelölik, mindenik jelölt ebbeli osztályzatát meghatározzák s a megállapított érdemjegyeket a 14. §-ban előírt névjegyzékbe írtatják. — A kinek írásbeli dolgozata az összes vizsgálóbizottságnak a szóbeli vizsgálat közvetlenül megelőző értekezletében végleg elégtelennek ítéltetik, az a szóbeli vizsgálatra nem bocsáttatik.

14. §. A szóbeli vizsgálat nyilvánosan tartatik. — A tanári kar a vizsgálandók névsorát a tankerületi főigazgató és az egyházmegyei tanfelügyelő számára eleve úgy állítja össze, hogy mindenik vizsgajelölt neve után függőlegesen álló rovatot, tetején a tárgyak, az írásbeli dolgozatok és a gyakorlati tanítás címei föl legyenek jegyezve s ezen rovatokra előre bejegyeztetnek a harmadik tanfolyam végén tartott osztályvizsgánál vagy az előzetes vizsgálatnál nyert tanjegyek s a képesítési vizsga írásbeli és gyakorlati részénél nyert érdemjegyek, olyképen, hogy ugyanoda bejegyeztethessenek a szóbeli vizsgálatnál kiérdemelt tanjegyek is. — Ezen kívül mindenik tanár hivatalos alakú papírávra kiírja saját szakából a legfontosabb tételeket s ezeket a vizsgálat elnökének átadja. — A vizsgálatnál egy tárgyból egy-egy jelöltnak legfőlebb három önálló tételt lehet fejtegetés végett feladni. — A felelet eredménye a jelölt neve után a felvett tantárgy rovatába az illetők által kitűnő, jeles, jó, elégséges vagy elégtelen osztályzati fokok szerint jegyeztetik be. — (Ugyan-e tanjegyek használatnak az összes tanító képezdei tanfolyamok szorgalmi eredményeinek jelölésére s azok úgy az anyakönyvbe, mint a bizonyítványba s illetőleg a tanítói oklevélbe szóval jegyeztetnek.)

15. §. A gyakorlati vizsgálat menete a következő: A próbatanítás tárgya a tanárkar által értekezletileg határoztatik, s a jelöltnek a tanítás előtt fél nappal előbb adatik tudtúl. — A jelölt tartozik tanításának tervezetét írásban kidolgozni és a tanítás megkezdése előtt az igazgatónak, benyújtani. — A vizsgálandó tanítójelölt a tanárkar előtt a tanításra kitűzött tárgyból legalább egy negyed — legfőlebb fél óráig teljesíti az oktatást.

16. §. A tanítójelölt gyakorlati vizsgálatán különös figyelemmel kell lenni a következőkre: Menynyiben és mi módon képes tanításközben a fölvevett tárgyat szemléltetni és elemileg fejtegettetni? — Bírálat alá kell venni előadási képességét s mindenek fölött azt, hogy mikép tudja a gyermekek figyelmét lekötni s e közben és ezek által a fegyelmet gyakorolni. — (A gyakorlati vizsgálat, míg mostani körülményeink maradnak, a képesítési vizsgálat írás- és szóbeli része közé eső időben mindenesetre ez utóbbit megelőzőleg hajtatik végre.)

17. §. Vizsgálatra lehet bocsátani olyan nőket is, kik csupán munkamesternői képességi bizonyítványt akarnak nyerni. — Az ilyenek tartoznak a vizsgálóbizottság előtt, melynek tagjai közt szakértő nőnek is kell lenni, a kötés, horgolás, hurkolás, színes himzés, fehérnemű és felső öltöny- szabás és varrásból, a foltozás különféle nemeiből gyakorlati és ezek tanítási módszeréből szóbeli vizsgálatot adni. — Ezek mellett ki kell mutatniok az általános képzettséget a hazai- és illetőleg az anyai-nyelvben és fogalmazásban, a számvetésben és a női kézimunkákhoz megkívántató rajzolásban is.

18. §. Az összes vizsgálat bevégezte után a vizsgáló bizottság tagjai értekezletileg mindenik jelölt osztályzatát minden tantárgyból külön-külön, kétes esetekben szavazat többséggel megállapítják és e szerint határozzák meg, hogy az illető képesíthető-e vagy nem? — a határozatok minden egyes jelölt neve után az arra rendelt anyakönyvben összeállítatnak. — Az anyakönyv rovatai: 1. Hit és erkölctan. — 2. Nevelés és oktatástan. — Ideértendő a nevelés és oktatás története is. — 3. Oktatási módszertan. — 4. Magyar nyelv és irodalom. — 5. Német nyelv vagy román vagy ruthen nyelv. — 6. Földrajz. — 7. Történet és alkotmány. — 8. Menynyiségtan. — 9. Természettan és mezeigazdagságtan. — 10. Természet és vegytan. — 11. Ének és zene. — 12. Rajz és szépirás. — 13. Testgyakorlás. — 14. Kézi munkák. — 15. Gyakorlati tanítás. — 16. Írásbeli dolgozatok. — 17. Átalányos osztályzat. — Ez kitűnő, ha a hit, és erkölctanból, továbbá a neveléstani, nyelvészeti, menynyiségtani, történeti és természettani tárgyakból, a gyakorlati tanításból és az írásbeli dolgozatokból nyert összes tanjegyek, vagy azoknak többsége kitűnő, a többi pedig jeles: — „jeles“, ha a tanjegyek kisebb száma kitűnő a többi jeles, vagy valamenynyi jeles; — „jó“, ha egy jó mellett a többi tanjegy ennél jobb, vagy valamenynyi jó; — „elégséges“, ha egy elégséges mellett a többi ennél jobb, vagy valamenynyi legalább elégséges. — A képesség foka az általános osztályzat szerint jelöltetik; tehát a tanjegyek minősége szerint: kitűnően, jelesen, jól, elégségesen képes.

19. §. Az anyakönyvet a vizsgáló bizottság minden jelen volt tagja aláírja.

20. §. Az oly jelölt, ki a tanítóképeségi vizsgálaton csak egy, vagy két elégtelen osztályzatot nyer, a legközelebbi vizsgálatig visszavetetik s a vizsgálat ismétlésekor csak az illető tárgyakból vétetik

vizsgálat alá: — ha azonban három vagy több tárgyból kapott elégtelen tanjegyet, az összes tantárgyakból tartozik ismételni a vizsgálatot, kivéve ha a művészeti tárgyakból kapott három-három vagy több elégtelen osztályzatot, mely esetben csupán a művészeti tárgyakból vétetik vizsgálat alá. — Az, ki vizsgálatközben annak tovább folytatásától bármely oknál fogva visszalep, abból a tárgyból vagy tárgyakból, a melyből, vagy melylyekből már felelt, szintén osztályoztatik; minélfogva ha már egy vagy több elégtelen osztályzatot kapott volna, a visszazavetettek közzé soroztatik.

21. §. A vizsgálóbizottság eljárásáról jegyzőkönyv vezetetik a tanintézetnek egy ezzel megbízott tanára által. — Ebben följegyeztetik: 1. Az írásbeli vizsgálat lefolyása s annak említésre méltó mindennemű körülményei. — 2. A gyakorlati vizsgálat rendje és módja s mindaz, a mi lefolyásának s eredményének jellemzésére fontossággal bír. — 3. A vizsgálat szóbeli részét megelőző értekezlet megállapodásai, ezen vizsgálat menete, az annak befejezése után tartandó értekezlet határozatai s az összes vizsgálat végeredményének kimutatása. — Ezen jegyzőkönyv egy hiteles példánya az anyakönyvvvel együtt a vizsgálat végeztével az az egyházmegyei hivatalhoz terjesztetik föl.

22. §. A népiskolai (elemi) tanítói oklevél, mely az anyakönyvben följegyzett osztályzatokból állittatik ki, a tankerületi főigazgató, az egyházmegyei tanfelügyelő és az intézet igazgatója által iratik alá s az intézet pecsétjével erősíttetik meg.

23. §. A tanítói oklevél — legyen az akár eredeti, akár másolat az 1871. okt. 13-án 22,552. sz. a. k. ministeri intézkedés szerént — egy frtos bélyeggel látandó el.

II. *Az állam intézkedései a fitymáló egyházfő.* A fent (I. alatt) közölt rendelet tiszta s világos. Látjuk belőle, hogy a tanképesítő vizsgálat ügye az állam kezében volt, tudjuk, hogy a főigazgató jogutódja a kir. tanfelügyelő. A ministerium a felekezetek iránt annyira elnézéssel van, hogy másfelekezeti tanfelügyelőt kormánybiztosul nem is küld ki. — Így az idén Bartal Rezső, kir. tanácsos Esztergom-vármegyei kir. tanfelügyelő, mint az alkotmányos parlamenti felelős magy. kir. közoktatásügyi minister megbízottja és küldöttje a fenti szabályrendelet értelmében megjelent a nagyszombati úgynevezett »érseki kir. fitannítóképezdében,« hogy hivatalból a tanképesítő vizsgálatokat vezesse, a zárvizsgálatokon részt vegyen, a növendékekhez kérdéseket intézen s a tanképesítő okmányokat coramizálva, aláírja. — A képesítő vizsgálatot megelőző tanácskozmányon az intézet élén álló hatóság főnöke a képezdei tanárok jelenlétében a kir. ministeri biztos-tanfelügyelőnek, — megfedekezvén arról, hogy tanügyi tekintetben a püspökök is alárendeltjei az államkormányának, — kijelentette, hogy a képezdén nem a kormány, hanem az érsek az úr, a vizsgálaton a tanfelügyelő-ministeri biztosnak hivatalosan nincs helye s így neki nem engedhető meg, hogy mint ministeri biztos az intézetben hivatalosan fungáljon; vendég gyanánt azonban szívesen tőrük meg. — E renitencia folytán, az állam tekintélyének megóvása céljából, a ministeri biztosnak az egyházi előjáróság neve alatt a tisztséget bitorló e főnökségét kikellett volna utasítania, s a képezde igazgatóját, mint a kit az állampénztár fizet, s a minister nevezett ki, felszólítania, hogy hivatalvesztés terhe alatt azonnal fogjon a minister képviselője és biztosa jelenlétében s vezetése és elnöklete alatt a képesítő vizsgálat megkezdéséhez. Mert az már mégis szeméretlenség, hogy egy egyházi alantas közeg így merjen packázni az alkotmányos magyar kormány küldöttével, a ki csakis azzal felelt, hogy nem engedheti meg, hogy az intézet az ő kiküldetését ignorálja s a közoktatásügyi minister tekintélyét ne tisztelje tanügyi intézkedéseiben. — Erre a képezdei közeg a primástól nyert utasítás alapján határozottan tiltakozott az ellen, hogy a kormány közege a tanképesítő vizsgálatra befolyást gyakoroljon; mire a tanfelügyelő ismételtelen erőlyesen követelte azt, hogy jogainak gyakorlása tiszteletben tartassék. Az intézet főnöksége még mindig makacszkodott. Bartal a ministernek, az intézet főnöke a primásnak táviratoztak. A tanképesítés szünetelt. A minister azt válaszolta, hogy Bartalnak joga és

kötelessége az utasítás és szabályrendelet értelmében eljárni. A primás pedig azt felelte, hogy megtiltotta a vizsgálatokba való beavatkozását a kormánynak; s meghagyta az intézeti főnökségnek, hogy ezt semmi szín alatt ne engedje meg, a vizsgálatokat pedig úgy vezesse, mintha a kormány közege ott sem volna. Bartal a minister utasításához mértén eljárva, megfelelt a kormány intencióinak, a renittens képezdei főnökség pedig takaródót fújva, megadta magát. Így tehát királyi teljhatalmú biztos kiküldetésének szüksége nem forgott fenn. De hát soká fogja-e még tűrni a parlamenti kormány az ilyen garázdálkodásokat?

III. *A középiskolai tanárok egyleti gyűlése után.* Júl. első napjaiban rolyt le a tanárok egyleti gyűlése és 8-án az „Egyetértés” tanügyi rovatában mondtak véleményt róla. E véleményt, bár az „Egyetértés” tanügyi nézetei nem szoktak előttünk mérvadók lenni, következőkben közöljük, hogy olvasóinknak képet nyújtsunk ez országos gyűlés lefolyásáról. Az „E.” így ír: „Feltűnő volt e közgyűlésen a tagok kevés száma. Mint az egyesület hivatalos közlönye legutóbbi száma konstatálja, az egyesület tagjainak száma ezerszázhuszonegy. Ebből Budapesten lakik több mint harmadfél-száz tag. És a közgyűlésen alig jelent meg összesen hetven tag. Ezeknek legalább fele vidéki volt, s csak a másik fele fővárosi, kiket az utazás költségei sem tarthattak vissza a közgyűlésen való megjelenéstől. Egyszerű érdeklődés kellett volna az egyesület ügyei iránt, s magok a fővárosi tagok impozáns közgyűlést tarthattak volna. Ámde épen az érdeklődés hiányzott a fővárosban, mint a vidéken egyaránt. Feltűnt aztán az a körülmény, hogy a tagok mely osztálya tündökölt főleg távollétével. Egyszerű a felelet: a papoké, a szerzetes tanároké, általában a felekezeti intézetek tanárai. A szerzetes tanárok közül alig láttunk a közgyűlésen, akkor is rövid időre, egy-két tagot; hasonlóképp alig láttunk egy-két református vagy ágostai tanárt. A jelenlévők óriási többsége az állami intézetek tanárai közül tellett ki.

Mit akar jelenteni e feltűnő eset? Azt-e, hogy a középiskolák újabb rendezése óta az összetartozás iránti érdeklődés megszűnt tanárainkban? Vagy netán azt, hogy a magyarországi tanárvilág ismét elemeire bomlik s külön felekezeti és parciális érdekeik kultiválásában keresi a maga, valamint a hazai közművelődés ügyét?

Feltűnt továbbá e közgyűlés hangulatában mindannak feltétlen magasztalása, a mi onnan felülről, a közoktatásügyi ministeriumtól származik. Feltétlenül magasztalják mind azt, a mit a múltban tett, kéjelegnek a kormány jelen adminisztrációjában s a gyermek naiv áhitatosságával csüngenek a kormány jövőben, még nem is ismert szándékain. Az a feltűnő pedig abban a túlalázatos viselkedésben, hogy semmi köze a közgyűlés feladatához. A közgyűlésnek megvannak a maga alapszabályai, melyeknek körében az odatartozó tárgyakat a közgyűlés souverain önállósággal intézheti el. Ez az önállóság, az önhatóság érzete hiányzott épen a közgyűlésen, melynek pedig a közoktatási kormány is több hasznát vette volna, vagy vehetné. Trefort maga százszor adta példáját, hogy többre becsüli a saját lábán járó embereket, még eltérő gondolkodási módjukkal is, mint azokat, a kik mindenben csak a felsőbbség magasztalásában tündökölnek. Aztán valami isteni komédia is van abban, hogy míg Trefort gyakran éles szavakkal rója meg a tanárok intelligenciáját, jellemét, ezek még sem lelnek más utat viselkedésükre a föltétlen tömjénezésnél. Nem egyes tanárokról szólunk, ezek ambícióiról és csalatkozásairól, hanem a tanárok közgyűléséről, melynek méltósága megkívánja, hogy tekintet nélkül a még oly böcs, még oly jóakarátú adminisztrációra, függetlenül végezze a maga dolgát s a közgyűlésen

egy tagnak se jusson eszébe, hogy kinek a kenyerét eszi, vagy kitől várja promócióját. Hiszen van esze a tanügyi magas adminisztrációnak, hogy belássa, hogy az elébe szórt tömjénfüst mögött élő emberek állnak, a kik saját érdekeiket szolgálják első sorban. Van esze a kormánynak is, hogy átlásson a szítán s hogy többre becsülje a régi magyar erényt, a köteles nyíltságot s a véleményönállóságot, mint bármely dicsénetet, a mit kelleetlenül elébe hoznak.

Sokat beszéltek a közgyűlésen a tanárok társadalmi állásának megbecsüléséről s az előadó elég bátor volt több oly okot is megpendíteni, melyek a tanügyi adminisztráció hibáit érintik. Meg vagyunk győződve, hogy egy ily bátor beszéd jobban felhat a kormányhoz, s üdvösebb eredményeket szül, mint száz dicsénet, s jobban emeli a tantestület tekintélyét a társadalomban, mint a folytonos körültekintő alkalmazkodás. Baross egyenes szava: „Tessék vasárnap menni Tatára“ eszébe juttathatta volna a tanároknak, hogy a kendőzés korszaka lejáróban van, s hogy nincs más út a boldogulásra, mint az önerejükre támaszkodás.

Az lehetetlen, hogy Magyarországon azok a férfiak, a kik önerejükre támaszkodva akarnak szolgálatot tenni a közművelődés ügyének, meg ne leljék a közös érintkezési pontokat, a közös érdekeket. A nyílt, őszinte munka egyesít; a mi elválaszt mindent terméketlenné tesz, az: a kegyelmek keresése.“

IV. *Tanítói nyugdíj-ügy.* Végre akadt tehát a nyugdíj-ügyre nézve a nyilvánosság képviselői közt olyan, ki ugyanazt hirdeti, mit a Paed. Szemle évek során át sürget. Persze új terv gyanánt van feltárlva az egész, és a mi 30 esztendei számítgatásainkra való hivatkozást hiába keressük az „Egyetértés“ júl. 15-iki számában, mely így ír: Kérjük miszerént az állami tisztviselők, tanárok és tanítók, altisztek és szolgák nyugdíjaztatásáról kiadott 1885. évi 11. t.-c. 24. §. mi ránk is különösen pedig a polgári és felsőbb népiskolai tanítókra terjesztessék ki, vagy a meglevő 1875. évi 32. t.-c. 9. §. abban a szellemben módosítsassék, a 41. §. pedig teljesen töröltessék. Kérjük azt, hogy a polgári és felsőbb népiskolai tanítók, kik úgy is az állampénztárból huzzák illetményeiket, az 1885. évi 11. t.-c. 24. §. értelmében 30 beszámítható szolgálati év után az utolsó évben élvezett fizetésükkel nyugdíjaztassanak, özvegyeik és árváikra az 1885. évi 11. t.-c. 34. és következő §-ai terjesztessenek ki, mert csakugyan elszomorító dolog, hogy egy írnok, kitől a minősítvényi törvény értelmében a középiskola vagy polgári iskola 4 osztályának elvégzése kívántatik, s kinek egy tekintélyes része a polg. iskolákból kerül ki, 40 évi szolgálat után 500 frt nyugdíjjat, azaz teljes fizetését kapja, egy állami hiv. szolga 300 frtot, addig a polgári és felsőbb népiskolai tanítók, kiknek 8 gymn. osztály elvégzése után még 3 évig kell a paedagogiumban lenniök, tehát 11 évig tanulniok, ezek kapnak 400 forint nyugdíjjat, fizetéseiknek nem is egészen egy harmadát, sőt azok, kiket a sors előbb kényszerített a tanítói pályára, mint az 1875-iki nyugdíjtörvény megalkottatott, csak 250 frtot vagyis kevesebbet, mint egy állami hiv. szolga s a 250 frt nyugdíjra is csak 1870-től számítandó 40 évi szolgálat után, vagyis a jövő században 1910 után tarthatnak igényt. De hát lássuk azt, megengedik-e az állam anyagi viszonyai a sérelmes nyugdíjtörvény revízióját, nem háromolnak-e újabb terhek ez által az állam vállaira? Erre vonatkozólag teljes megnyugvással mondhatjuk, hogy nem hárúlnak. Az 1886. évi kimutatás szerint a néptanítók nyugdíjlapja 5 millió 817 ezer 752 frt volt, mely tőkének

az 1887. év végeig a kamatokkal, ugyszintén a tanítók és iskolafentartók által fizetett évi díjakkal (leszámítva a 86-ban nyugdíjaztatásokra kiadott költséget) 6 millió 344 ezer 273 frtra kellett emelkednie. E tőkének 5% kamatja 317 ezer 213 frt, melyhez most 26 ezer néptanító és ugyanannyi iskolafentartó évenként körülbelül 308 ezer frtot, az állam 150 ezer frtot ad, tehát évenként 775 ezer 213 frt állna rendelkezésre. Az 1886-ki kimutatás szerint nyugdíjra, özvegyek és árvák segélyezésére 175 ezer 507 frt fordítatott. Nevezetesen: kezelési költség 18 ezer 198 frt, (!) nyugdíjaztatásokra kétszer annyi, vagyis 38 ezer 96 frt, nyugdíjpótléokra 640 frt, özvegyek segélydíja 76 ezer 387 frt, árvák segélydíja 38 ezer 393 frt, végkielégítésre 3790 frt, összesen 175,507 frt. A számarányokból tehát láthatjuk, hogy a rendelkezés alatt álló 775,215 frt évi jövedelemből csak 175,507 frt fordítatik nyugdíjaztatásokra, 599,706 frt megmarad, miből önkényt következik, hogy a sérelmes nyugdíj-törvény az állam megterhelhetése nélkül módosítható.“ Nekünk ezekhez nincs mit hozzáadni. A mi olvasóink e tervet a Paed. Szemléből már régen ismerik. Régibb elvtársaink a „Magyar Néptanító“ és az „Ungarischer Schulbote“-ból emlékeznek azon elvre, hogy nem tőkét kell gyűjteni s annak kamatait felhasználni, hanem a törzskönyv alapján biztosított tanítói fizetések kell nyugdíj alap-tőkének nyilvánítani s ezt a szükséghez mérten kifizetendő nyugdíjleltmény nnyel megterhelni. — Az az elégtételünk tehát itt is meg van, hogy évek multán kezdik itt-ott megérteni, hogy mit is javalt a Paed. Szemle? No de csak az elv győzzön! Nekünk ez is megnyugvás!

Szókimondó Ember.

Irodalmi Kalaúz.

Könyvek és taneszközök.

A tanítás művészete. Utmutató azon tanítók számára, kik hivatásukban mesterré (mesterekké) kívánják magukat kiképezni. Irta Goerth A. fordította és átdolgozta Dr. Havas Gyula. Beszterce-Naszód várm. kir. tanfelügyelője. 1888. Budapest. Franklin XVI. és 200 old. Ára 1 frt. (Igen jó gondolat volt, e művet irodalmunkba átültetni. Reménylhetők tanítóink sietni fognak megszerzésével.)

Német nyelvképző-iskola gyakorlati példákban. Olvasás, nyelvtan és fogalmazás egyközpontú körökben. Irta Szirmai József. 3-ik rész. Budapest. Franklin. 1888. 119. old. Ára 30 kr. (A két első rész méltó folytatása. A feldolgozás ellen kifogást tenni nem lehet s így a buzgó tanító kezében a siker biztosítva van.)

Bibliai történet izr. népiskolák számára. Irta. Scheiber Márton, b. csabai tanító. (Losonc. Roth.) 39 old. Ára 35 kr. (Jó könyv.)

Gazdaságtan felsőbb leányiskolák használatára. Irta Sebestyén né Steztina Ilona. Budapest. 1888. Méhner Vilmos. 90 old. Ára 60 kr. (E nemzetgazdasági tankönyv hiányt pótol s ajánlható volna képezdei oktatás alapjául szolgáló tankönyvnek is.)

Kisebb utirajzok. Irta Maszlaghy Ferenc. Második bővített kiadás. I., II., Harmadik és negyedik kötet. Folytatása a már megjelent két kötetnek. Esztergom. 1888. Buzarovics Gusztáv. 170 old. Ára 1 frt 20. (A vakációt a módosabb tanítók utazással töltik. Alkalomszerű, e művel most megismerkedniök.)

A zsidó hitoktatás külföldön kapcsolatban. Budapest főváros közs. iskoláit látogató zsidó hitfelekezeti növendékei hitoktatásának kérdésével. — A bp. izr. hitközség okt. szakosztálya által kiküldött hármass bizottság jelentése. Közi Csukási Fülöp, mint a biz. előadója. Budapest. 1883—4. tan. év. Schlesinger Ignác. 53 old. Ára? (Az érdeklődők örömmel kapnak e könyv után, mert arra is van benne utmutatás, miként lehet általában a vallástant okszerű paedagogiai elvek alapján tanítani.)

Barla József országgyűlési képviselőnek a képviselőház 1887. febr. 17-én ülésében tartott beszéde. (Bagó Márton nyomdaja.) 10 oldal. (A nyugdíj ügy ismét napirenden van. Sokan e beszédet haszonnal olvashatják.)

A zsidó nép története. A világ teremtésétől a mai napig. Különös tekintettel a magyar zsidók történetére. Polgári isk. és középt. stb. részére. Írták: Löffler Jónás és Weisz Gábor. Budapest, Zilahy Sámuel. 1883. 84 old. Ára 40 kr. (Jó tankönyv az illető iskolák számára.)

Füzetes vállalatok és folyóiratok: Az „Apollo” kargyűjtemény 40 kar közlése után befejezte 2. évfolyamát. Okt. 1-én a 3. évf. veszi kezdetét. Goll János kiadószerszkesztő lakása Lázár-utca 18. — Az előfizetés ára 2 frt 50 kr. Megjelentek továbbá: Lányok Lapja 12., 13., 14., Felső magyarorsz. Nemzetőr 6., Magyar Gyorsíró 9., 10., Magyar Méh 6., Házi Közlöny 14., Postatakarékpénztári közlöny 7. és Irodalmi Értesítő 15. és 16. számai.

Tanító-egyletek irodalmi működése.

A Békés vármegyei tanítóegyesület évkönyve az 1886—87. tanévben. Összeállította Veres Lajos, egyesületi főjegyző. (Gyoma. 1888. Kner nyomd.) 51 oldal. (Szép képet nyújtanak itt az egyleti működésről 10 fejezetben. Van benne két tanulmány is: 1. „A tanítói önképzés akadályai” és 2. „Mit lehet a tanítói a nép anyagi jólétének emelésére?” címek alatt. Mint „Egyleti Közlöny” e füzet nem csak megállja helyét, hanem sok tanulságost is tartalmaz. Mit? Azt magából a füzetből kell olvasni, mert nem vagyunk abban a helyzetben, hogy azt olvasóink számára a Paed. Szemléhez mellékelhessük.)

A Maria Dorothea-egylet kisdednevelési kiállításának bizottsága most már másodszor küldte be hozzánk „a kisdednevelési kiállítás tervezetét”-t azon „felhívás”-t, melylyel a kiállításra kívánja intézni a közönség figyelmét. Ismét csak egy-egy példányban kapván meg a két nyomtatványt, nem mellékelhetjük azt a Paed. Szemléhez, mert e célra nekünk 2000 péld. kellene.

A Heves-Nagykunsági ev. ref. egyházmegyei tanítóegylet (ev. ref. egyh. m. hivatalos tanítótestület) Kisujszálláson tartotta júl. 11-én ülését Józsa Pál elnöke alatt. E gyűlésre szóló meghívó és tárgysorozat nyomatosan sokszorosítva ment szét az egyházm. hivatalos tantest tagjai között.

Tankerületek és tanintézetek állapota.

(Hivatalos jelentések, programmok, iskolai értesítők, tanodai évkönyvek stb.)

A lefolyt tanév iskolai munkásságáról eddig 43 értesítő jutott hozzánk Mindegyikről elmondható, hogy teljes képét nyújtja az illető iskola életének. Az iskola története, a tanhatóság, tantest s a növendékek névjegyzéke a rendes tartalmat képezi. Ezen felül közérdekű neveléstani értekezéseket is találtunk több programban bevezetésképen. Alább mindenekelőtt megnevezzük az értekezés címét s íróját együtt azon iskolai értesítővel, mely azt közli: 1. Család és Iskola. Luttenberger Ágosttól. (Budapest ág. ev. nép- és polg. isk. évi ért.) — 2. Család és Iskola. Baaden Károlytól. (Nagybecskereki közs. isk. ért.) — 3. Az ipartanoncok képzése. Irta Wagensommer. (Rimaszombati alsófokú iparisk. ért.) — 4. Iparoktatásunk eredménye 4 év után. Bakody Mártontól. (Zentai közs. iparisk. ért.) — 5. Bajaink, óhajaink. Irta Klein Samú. (Dobsina alsófokú iparisk. ért.) — 6. Tanévünk végén. Takács Ferencről. (Székesfehérvári 1. fokú iparisk. ért.) — 7. Néhány nevelési elv tekintettel a gyermekek fejlődésére. Irta Szepessy Géza. (Székesfehérvári polg. leányisk. ért.) — 8. Szóhangcsoportok kapcsolatai (a siketnémák oktatásánál) Irta Fekete Károly. (Ért. a sik.-ném. váci orsz. tanintézetéből.) — 9. Az ismétlő leányiskola vezetéséről. Medgyes Klárától. (Piskitelepi áll. népisk. ért.) — 10. Az iparostanoncok oktatása. Fejér Jánostól. (Piskitelepi alsóf. iparisk. ért.) — 11. A pécsi izr. hitközségi iskola vázlatos története. Irta Klingenberg Jakab. (24 oldalnyi nagyságú tanulmány a pécsi izr. népisk. ért.-ben.) — 12. A népiskola és rendeltetése. Kozma Lászlótól. (Munkácsi el. és ism. isk. és ov. ért.) — 13. Neveljünk helyesen! Deme Károlytól. (Aranyosmaróthi el. és fels. leányisk. ért.) — 14. Az egészségtani oktatás a polg. leányiskolában. Geöcze Saroltától. (Brassói el. és polg. isk. ért.) — 15. Néhány szó a faipariskoláról. Siklódv Istvántól. (Brassói közép. ker. és faip. isk. ért.) — 16. A gyermek- és ifjúsági iratokról. Lévai Izortól. (Topolyai izr. népisk. ért.) — 17. A szülőkhöz. Bánffy Alajostól. (?) (Sümeghi kath. népisk. ért.) — 18. Előszó. (Polemia az egész akatholikus világ ellen.) Oltványi Páltól. (Szegedi apáca isk. ért.) — 19. Tanulóinkhoz. Schlesinger Ármin-tól. (Salgotarjáni izr. népisk. ért.) — 20. Az erkölcsök hanyatlása, a család és a népiskola. (28 oldalnyi tanulmány.) Jakobovics Dezsőtől. (Nagyvárad kath. népisk. ért.) 21. Ráday Margit grófnő, kecskeméti tanítónő halála. — Ifjúsági olvasmányok. Irta Páthy Károly. (Kecskeméti polg. és el. leányisk. ért.) — A többi iskolai értesítőekben külön értekezést, tanulmányt, tárgyalást vagy serkentést nem

találtunk; meg kell azonban jegyeznünk, hogy »a tanév története« című bevezető cikkek sok tekintetben nyújtanak tanulságos támaszpontokat s azért ezek a tanügy történetének megírásánál megbízható forrásokul vehetők. — Mi alábbiakban felsoroljuk a külön cikkeket nem tartalmazó »értesítő«-ket: 1. Nagy-Szöllös (áll. fi- és leányisk.) — 2. Rimaszombat (közs. fiúisk.) 3. Zenta (közs. népiskolák.) — 4. Muraköz-Hegyvidék. (áll. el. népiskolák.) — 5. Káransebes (polg. és áll. fi- és áll. el. leányisk.) — 6. Csabrendek (áll. el. fi- és leányisk.) — 7. Nagy-Kanizsa (izr. el. fi- és leány és ker. isk.) — 8. Csáktornya (áll. képezde.) — 9. Nagy-Kőrös (felső leányisk.) — 10. Székeszében (áll. óvoda, áll. fiú- leány és polg. leányisk.) — 11. Orosháza (zsidó népisk.) — 12. Szolnok (közs. népiskolák.) — 13. N.-Mihály (áll. el. isk.) — 14. Paks (statusquo-izr. népisk.) — 15. Pozson (keresk. akad.) — 16. Csáktornya (közs. polg. fiúisk.) — 17. Perlak (áll. el. fi- és leányisk.) — 18. Baja (áll. képezde.) — 19. Székes-Fehérvár (el. és ism. iskolák.) — 20. Nyiregyháza. (alsófokú iparisk.) — 21. Pécs. (Közs. el. és polg. leányisk.) — 22. Jászberény. (kath. el. isk.)

Van még egy »Értesítő«, melyet formájánál, tartalmánál és általában saját-szerűségénél fogva nem sorozhattunk a fenti két csoportba. Ez egy folióalakban kinyomatott »Jelentés«, melyet a kismartoni áll. polgári iskolai gondnokság egyenesen a minister elé terjesztett, mintha Sopron vármegyében nem is léteznék kir. tanfelügyelő, kihez ezt a jelentést intézni lehetett és kellett volna. A kismartoni gondnokság abban a hiedelemben látszik élni, hogy miután a ministertől kapta kinevezését (persze a kir. tanfelügyelő útján) — az ő számára nem is létezik más hatóság a ministeren kívül, kihez jelentésével fordulni jónak láta. De az is kivehető e jelentésből, mintha a tisztelt gondnokság az ő túlbuzgóságában magát nem csak az iskola előjáróságának tekintené, hanem egyúttal azt is hinné magáról, hogy ő ura-parancsolója az igazgatónak is, a tantest egyes tagjainak is. Pedig hát a tantestület képviselőiben tudvalevőleg az igazgató is tagja a gondnokságnak s így a gondnokság tagjai, mint ilyenek, túlbecsülik hatáskörüket, ha azt hiszik magukról, hogy a tantesttel szemben ők előljárót játszhatnak, valamint ferde és eléggé meg nem rovható képzelődés az is, hogy a gondnokság a tanfelügyelővel szemben nem állana alárendeltségi viszonyban, kihez a jelentés intézendő, melyet nem is a gondnokság készít, hanem az intézet igazgatója terjeszt a gondnoksághoz a tanfelügyelőhöz való továbbítás céljából. — Vagy talán azt hiszi a kismartoni gondnokság, hogy ő valami autonom testület, melynek az intézet tantestülete vagy a kir. tanfelügyelő blikri? Nem elég a felekezeteknek az az eljárása, hogy ők a tanfelügyelők elkerülésével egyenesen a ministerrel, és csak vele, akarnak tárgyalni; ezen törvénytelen eljárást már az állami iskolák gondnokságai is ideáljuknak kezdik nézni? Nem elég, hogy falúhelyen az iskolaszékek tagjai hiszik magukról, hogy most ők lettek az iskolák és a tanítók fölött rendelkező urak: már a gondnokságok is reáléptek e lejtőre?? Csak nemrég, júl. 12-én esett meg Székes-Fehérvárott, hogy a közigazgatási bizottságban a kir. tanfelügyelő előterjesztéseit ki akarták adni felülvizsgálatra a községi iskolaszékeknek, mi a főispán közbelépése folytán a határozatnál odamódosult, hogy véleményadásra lett felfelöltva az iskolaszék, mi szintén lealázó a kir. tanfelügyelőség tekintélyére nézve, mert megfordítva áll a dolog. Az iskolaszékek előterjesztései adandók ki véleményadásra a tanfelügyelőnek. Az ilyen túlkapások — s ide sorolható kétségtelenül a kismartoni gondnokság direkt előterjesztése a ministerhez is — valóságos fatytyűhajítások, melyeket nyesegetni első sorban tanügyi hirlapirodalmunk van hivatva, mert a tanfelügyelők ezt nem tehetik, ha nem akarják, hogy gyanúsítsa a szűk látó-kör azzal, hogy kanape-processukat csinálnak.

Tanügy- és egyéb irodalmi mozgalmak.

A Dworzáskféle két nagy kötetből álló helységnévtárt a tanítók 10 frt helyett 2 frtn szerezhetik meg szerzőnél (Donátutca 3.) — A Kis-Lexikon, mely eddig kötetlenül 3 frt 60 kr., kötte 4 frt 40 krba került, ezentúl a Pallas irodalmi társaságnál kötve 2 frtn kapható. Figyelmeztetjük olvasóinkat, hogy ez előnyös ár mellett iparkodjanak mentül előbb a »Kis Lexicon« birtokába jutni, nehogy a kedvezmény esetleges megszüntetése ismét megdrágítsa a beszerzést. — A Goll-féle »Apollo« partitúrával s a négy külön hangjával előfizetési úton évenként 2 frt 50 kr., ha a rendelést egyenesen a kiadóhivatalban (Lázárutca 18.) eszközlik; bolti ára 7 frt 50, tehát 5 frttal nagyobb az előfizetési árnál. — Ez igen természetes. Ha 2000 példányban nyomtatunk, akkor annak, ki a nyomtatást előfizetéssel elősegíti, előnyt kell nyújtanunk; míg ellenben a megmaradt 100—150 példányt a könyvtárak bolti árán kell számítani, hogy a fölös költségek nyomtatásukért és a szokásos engedményekért kárpótoltassanak.

Könyvészete az 1888. évi jun. 24. és júl. 23-ik időköznek.

Eötvös K. L. Az egyh. közigazgatás kézikönyve. Hornyánszky 4 frt 30 kr.
Gerlőczy Gy. Nemzetgazdaságtan. Nagel. 340 old. 3 frt.
Goerth-Havass. A tanítás művészete. Franklin. 1 frt.
Hunfalvy-Schneider. Földrajz. Lampel. 80 kr.
Kalacsorszky Szilárd. A rondítás módszere. Károlyi. 30 kr.
Kirándulók zsebkönyve. Természettud. Társ. 52 ábrával. 1 frt 80 kr.
Koltai V. Fáy András élete és működése. Győr. Surányi. 141 old. 1 frt.
Lederer A. Az életkomolyságra való nevelés. Lampel 10 kr.
Lindewiese és a Schroth-féle gyógymód. Kolozsvár. Demjén. 50 kr.
Német írók iskolai tára. Lampel. 1. füz. 30 kr.
Pechány. Kalaúz a Vág völgyében. Pozson. Dortleff. 94 old. 1 frt 20 kr.
Révy F. Magyar olvasókönyv fels. leányiskolák számára. 200 old. 1 frt.
Dr. Romanus. A mi dekatolisált egyetemünk. Magy. Áll. 156 old. 1 frt.
Rybár I. Vegy-, ásvány- és földtan. Kókai. 103 old. 90 kr.
Schön B. Gyöngyvirágok a Talmudból. Győr. Grosz. 1 frt.
Schulz I. Számtan tanítójelöltek számára. Pécs. 185 old. 1 frt.
Schvarecz Gy. Tudomány és társadalom. Akadémia. 50 kr.
Sebestyén St. I. Gazdaságtan felső. leányisk. Mehner. 88 old. 80 kr.

Tanügyi lapok s folyóiratok repertoriuma.

I. Lapszemle. Tanügyi lapjaink nagyobb része a vakáció alatt szünetel: de a jelen füzet programm-szemléje is anynyira igénybe vette a tért, hogy tanügyi lapszemlétől ezúttal el kell tekintünk. Nem mulaszthatjuk el azonban a hivatkozást a „Nemzet” júl. 22-iki reggeli számára, hol dr. Hermann Antal budai képezdei tanárnak „Ethnologische Mittheilungen» című vállalatát méltatja Pulszky Ferenc, közölve a külföld több nagynevű tudósának nyilatkozatát ezen a magyar névnek díszöséget szerző vállalatáról. — Így br. Andrián Werburg Nándor a bécsi anthropológiai társaság ünnepélyes közgyűlésén nagy elismeréssel szolt Hermann törekvéseiről. Legújabbban megtörténtek már az előzetes lépések egy magyarországi népvizsgáló társaság létesítésére, melyet a haza tanítóóságának jó-akaratu támogatásába melegen ajánlunk. — Annak idején olvasóinkat e mozgalom eredményéről értesítjük. — Most tekinsük meg a paedagogiai lapok tartalmát!

II. Repertorium a II. füzetben jelzett 5 szakcsoport szerenti beosztással;

A) Magy. Paed. Szemle. (A »Kalaúz» 3. és 4-ik kettős füzetében egy a Paed. Szemle 4. füzetében közölt ártatlan megjegyzésre reflektálva, újra szidja a szabadközműveseket. Ha kedve telik benne, folytathatja; mi nem álljuk útját)

Néptan. Lapja. 51. Felszólítás néptanító-barátainkhoz a kisdiednevelés ügyében. 52. A nevelés új evangéliuma Oroszországban. 53. Még valami a tanfelügyelői intézményről. 54. Az évi záróvizsgálatokról. 55. A nemes erkölcsök megszilárdítása. 56. A közokt. minster a kivándorlás ellen. 57. Az orsz. tanítói árvalaház választmányának júl. 3-iki ülése. 58. A kolozsmonostori kertészeti póttanfolyam a szüniidőben. 59. A népiskolai tanképesítő vizsgálatokra bocsátás.

Ungar. Schulbote. 7. A beteg közoktatástügyi minster és üdülése. — Kultura, iskola és paedagogia a »Tudományos Gyűjtemény»-ben az 1838—1841-iki időköz alatt. Egybeállította Rill József: 1) A nevelésről (1839. 10. köt.) 2) Vád és Védelem (Kossuth Lajos »Felelet gróf Schéchnyi István»nak» című művéből. 1841. 8. köt. — 3) Budapesti Szemle. (Trefort első cikke.) (1840. 6. köt.) — 4) Edvi Illés Pál »Első oktatásra szolgáló kézi könyvének bírálata.» (1838. 3. köt.) — 5) Az iskola időszerű haladásáról. Herder után. (1838. 12. köt.) — (E tanulmány az 1817—1841. évkörben, vagy a Schulbote hasábjain, vagy külön könyvben fog megjelenni, hadd lássa a minket gyakran gáncsoló paedagogiai külföld, hogy Magyarországon e század elején a nemzeti iskola létesítésén nagy buzgósággal fáradoztak jobbaink, mely után még most is csak sóvárgunk!)

Család és Iskola. 12. Az öszszefüggő gondolkozás műveléséről. A vallástánítás kezdete az ipariskolában. A kedélyről.

Iskolai Szemle. 12. A képezdei tanárok országos ülése. A kisdiednevelési kiállítás tervezete. A csurgói ref. gymn. évváró ünnepe. A számolás történetéből.

Közokt. 27. A szív paedagogiai szempontból. 28. Az orsz. középisk. tanár-egyesület közgyűlése.

Népisk. Közlöny. 7. Szabadság és haza a nevelés munkájában. Menynyit ér a tanító munkája? A fertőztelenítésről.

Néptanoda. 26. A tanév végén. Az életkomolyságra való nevelés.

B) Máramarosi Tanügy. 10. A harmadik tanév végén. Gönczy-ünnep.

C) Prot. Egyh. és Isk. Lap. (28—31) Népkönyvtár. Püspöki jelentés a dunamelléki egyházkerület középiskolái látogatásáról. Nyelvünk iskolai oktatása.

Keresztény Magvető. 3. A kiegyezés és a koronázás. Emlékünnepély a kolozsvári unitárius főiskolában. A prot. irod. társaság megalakulása utáni hangok.

Kalauz. (3. és 4. füz.) A szemléltetési tanelv és az önálló szemléltető oktatás. A szakkönyvesképek pädagogiai értéke. Herbert és követői. A népiskola és a kath. papság a reformációt megelőző időkben. Hogyan képeztessünk ítéleteket tanítványainkkal? Népiskolai okirattár. Kérelem hazánk könyvkiadóihoz.

Népiskolai Lapok. 6. Leó pápa gondoskodása a kath. nevelés és oktatásról. A hitvallásos iskola szövetsége. Idealismus és realismus. A tanítók nyomora Magyarországon. A népiskola meny-njiben készíthet elő a gyakorlatra? Természettan. A kisdednevelési kiállítás, tervezete. A keresztény iskolatestvérek megtelepítése.

Népevelő. 12. Vallásosság és erkölcsösség. Siketnemek oktatása.

D) Orsz. Középisk. Tanáregyl. Közl. 11. Egyesületi élet. Kérdések és feleletek. Vegyesek. (Függelékben tartalomjegyzék, címlap, névsor.)

Magy. Tanítóképző. 11. Gönczy Pál tanulmányai. A tanfelügyeletről. A levegő rendes öszszetételre. Műenék tanítása a népiskolában. Az iskolai gyermekek rövidlátása. (Több számát újabban nem volt alkalmunk láthatni.)

Kisdednevelés. 6—7. Utazási emlékek. Kisdednevelők orsz. egyl. gyűlése. Kisdednev. kiállítás. A „cúgról.“ Társalgási játékok.

III. Áttekintés. Ezúttal 17 lap és folyóirat tartalmát közöltük. A legtöbb tanügyi lap most szünetelvé, kérjük az illető szerkesztőket, hogy a „Repert.“ teljessé tétele érdekében a tanév kezdetén, ha lapjaik ismét megindulnak, szíveskedjenek azokat nekünk (használatra visszaküldés kötelezettsége mellett) beküldeni.

A „Repert.“ rovatvezetője.

Tanügyi Havi-Krónika.

Teljes felüdülést keresve, Trefort közoktatásügyi minister júl. 2-án a Szepességbe utazott s ott több főúrnak és Császa püspöknek vendége volt. Rövid tartózkodás után Kassára ment s ott a székesegyház építési munkáit tekintette meg. Visszatérvén a fővárosba, átvette ismét hivatalát s a szakreferensek előadásait fogadva, intézi el az ügyeket. Elutazásakor a szünidei gyermektelepre ránduló gyereksereget tekintette meg a vasútra való felszállás előtt, azon felül mint a Budapest IV-ik kerület országos képviselője választóihoz jun. 30-iki kelettel levelet is intézett. E levelet tanügytörténeti adalékjaink között egész terjedelmében közölni fogjuk. Levele végén azt mondja, hogy, ő minden vallás tekintélyét fentartani óhajtja, de a kath. papok jobb ellátását és oktatását sürgeti s az egyházi vagyon jobb kezelését követeli. — Ebből sejteni lehet, hogy miért konferenciáztak püspökjeink oly nagy buzgósággal a minap, miért vett audientiát a primás ő felségénél! A kongrua kérdése főpapjainkat nagyon bántja, mert a lelkészi kongrua és a kath. iskolai párber kérdése az állam közbenjöttével lesz — reménylhetöleg — megoldva. Azután a papi semináriumok új szervezése s a theologusok hazafias tekintetben más neveltetése sem tetszik a püspöki karnak, mert az iniciatíva az államtól jött. Végre a püspöki és káptalani javak prédálását s megrontását is meg akarja akadályozni a ministerium. Az állam ezen beavatkozásától még a püspöki kar retteg! Így tehát van ok a konfliktusra, melytől az alkotmányos magyar kir. kormány bizonyára nem fog megijedni. A küzdelemben őt fogja támogatni minden becsületes hazafi, minden igaz magyar.

Mi könnyven boldogulna a tanulmányi alap is, ha a hercegprimás megfizetné adósságát. — A tanulmányi alapba a primásnak Mária Terézia ideje óta a jezsuiták vagyona azon részeért, melyet kapott, minden évben tízezer bankó forintot kellett fizetni. A mostani primás e kötelezettségét az alkotmányos idő beállta óta nem teljesíti, bár a fizetésre rendszeren fel lett szólítva. A közel százezer forintra felszaporodott adósságért a közoktatásügyi minister, mint a tanulmányi alap jogos kezelője, a királyi ügyek igazgatósága által bepereltette a primást, ki előreláthatólag bírói végrehajtással lesz kényszerítve a cs. százezer (91.816) frt lefizetésére. A primás állítólag azért nem akar fizetni, mert neki más tartozik. Egykor ugyanis a primás pisetarius regius (a kir. pénzverő intézetek felügyelője) volt s ezért az állam neki bizonyos összeget fizetett. Bár a primás már régen nem pisetarius, így a pisetumra igényt sem tarthat, ő e pénzt — gazdagsága dacára — jogtalanul mégis követeli s ezért a jogos adósságot nem fizeti, minek a tanügy vallja kárát. Eddig a primás ellen a magyar kormány 341.818 frt 66 kr. és ennek

jarulékai iránt, mi összesen félmillió forintot tesz ki, kénytelen volt pereket indítani, melyeket reménylhetőleg a primás fog elveszteni. — Más felekezettel is van baj. Így egyik fővárosi nagyobb németnyelvű napilap azon helyzetben van, hogy megnevezhet egy erdélyi szász tanítót, a ki a szász tanítók sorsát ekkép esetli: „A szász tanító fizetése kisebb a csikósénál; ennek dacára következő kötelességei vannak: harangozás, templomi és temetési szolgálat, adjuvans-próbák (mi ez?) továbbképző-iskolai tanítás, egyházi zene és lelkesíti helyettesítés és önként érthetőleg, tanítás a mindennapi iskolában. A panaszos szász tanító szóról-szór el írja: „Hogyan repraesentálhatja egy a művelt társadalomhoz tartozó s az emberiség legmagasztosabb és legszentebb ügyeiért fáradozó ember naponkénti 50—60 kr mellett állását, mikép tartsa el családját, fizessen nyugdíj-jarulékot, gondoskodjék övei jövőjéről? Hány tanító dolgozik nyaranta valamely paraszthoz hasonlóan a mezőn?! Hány tanító van, kik ökröket hajtva vonatják a barázdákat?! Hány tanító van, kik nyáron át napszámásoknak állanak be, szénát kaszálnak, és kukoricát kapálnak?! És mindezt tessik, mialatt a szász papok aránylag csekélyebb munkáért gazdag tőkéket szednek fel fizetés gyanánt, a tanítót szolgái alárendeltségben tartják s a szegyenletes fizetést a legmegalázóbb módon juttatattják kezéhez. Igen sürgős, hogy az állam — nem gondolva a szász egyházi autonómiával — a tanítók fizetésének rendezését kezébe vegye, hogy végre a szász tanító is emberi existenciához jusson.“ — Ehhez nem kell kommentár.

„Tragedianak epilógját“ mondja el a „Pester Lloyd“ júl. 24-iki estilapja. A hír így szól: „Élénk emlékezetben van még az a feltűnést keltő párbaj, melyben Kozma József kolozsvári tanítónőképződei igazgató agyonlőtte Várad Károly tanfelügyelőt. Kozma, kit egy évi államfogházra ítéltek, Vácon megkezdte fogsgát, de két hónap múlva ő felségétől kegyelmet nyert. A közoktatásügyi minister őt, a mint egyik kolozsvári lapban olvassuk, a temesvári állami felső leányiskolához nevezte ki tanárnul, mely állásában a lefolyt tanév második felében már működött. Nejét, ki szintén tanítónő volt nevezett képezdében, nyugdíjazták.“ Helyes! Kozma bűnhődött — s most ismét a társadalomé. Ügye lekerült a napirendről. Térjünk másra!

Dékány Ráfáel volt tanítóképződei most főreáliskolai igazgató júl. 13-iki kelettel levelet közöl a napilapok egyike-másikában, melyben fájlalja, hogy a középiskolai tanáregylet oly heterogén elemekből áll, hogy szeretné azokat szétosztva látni gymnasiumi, reáliskolai, képeződei, szerzetbeli keresk. akademiái, felső leányiskolai, polgári, népiskolai stb. specicsesekre; — a haladás és szabadelvűség nevében-e? nem tudni. — A kathólikus valláson levő tanárokat felosztja papi, szerzetbeli, modernekre és ultramontánokra; a mi nem tartozik-e rubrikába, az: akathólikus. Ő magát ultramontánnak vallja, mert tudja, hogy ezt a püspökök nagyon szeretik. Szerénce a kath. vallásoktatás fölött az orsz. középiskolai tanáregylet gyűlésen kellene tárgyalásokot kezdeni s folytatni. Aztán szószserént így ír: „A felekezeti heterogén elemek egy tekintélyes része nem szívesen látja még a kath. vallásoktatást és vallási gyakorlatot sem, még kevésbbé hajlandó a kath. vallásoosságot előmozdítani; hiszen alig néhány éve annak, hogy némelyek ugyanazon teremben, melyben most gyűléseztünk, a kath. vallás oktatására hetenkint csak egy órácskát voltak hajlandók engedélyezni, sőt a még akkor Kleinmann, most Kármán tagtársunk hosszú, másfélévi tapasztalataira hivatkozva, még azt is fölöslegesnek tartotta, állítván, hogy a vallásoktatás ügye kizárólag a szülők kötelessége. Ilyen ferdeségeket csak a kath. vallástanítás ellen lehet felhozni, mert az akathólikus felekezetek autonómiával bírván, azok ügyei mind noli me tangere, csak a kath. ügy a Csáky szalmája, melyből mindenki húzhat, a menyinyit akar.“ Ez után következik az akathólikus Berecz Antal szabadelvű beszédjének dicsérete, minőt Dékány 23 év óta elnöktől meg nem hallott. Voltaképen a levél írója mit is akart mondani? — Lássuk immár, rövid híreinket!

A leánynevelés sekélyesedése képezi állandó anyagát jobbaink gondolkodásának. Alig vettük tudomásul a közoktatásügyi minister azon rendeletét, mely utasítást ad a leányok nemzeties nevelésére az anyanyelv ápolása által; alig nyilatkozott hazánk nagy fia Kossuth a magyar fajnak az anyák-okozta degenerációjáról; alig szolította az erdélyi kulturegylet a magyar anyákat a kulturmozgalom sorompóiba: máris kezdtek bizonyítani a kisebb városokban is felállítandó felsőbb leányiskolák szükségét. Ez mind jó volna, csak hogy aztán a kivitelben fekszik a hiba; mert itt a „középiskolai tanári oklevél“ a földolog; a paedagogia és hazafiasság, a háziasság és nőiesség nem jó tekintethe. Apostolszerű működés helyett a parádé; a hivatásnak való élés helyett a pénzkeresés kerül feljebb. Számúzzunk már végrevalahára minden svindlit, dobjuk ki a tudakosságot a női iskolákból s

gondoljunk már egyszer igazi nők és anyák nevelésére meg a tanítóképezdekben is. Egyszerűsítsük a tanítást; kevés tárgy, egyszerűen előadva — ez legyen a fődolog. — Nagy Körösön a felső járáson új tanyai iskola építését tervezik. Kappai Kovács Zsigmond az építésre helyet és 5 frtot adományozott. Ezen felül e cél előmozdításához járultak Farkas Elek volt orsz. képvis. 100, Kalocsa Balázs nagybirt. 50 és Ádám László polgármester 10 frttal. — A debreceni középiskolai kir. főigazgató egyuttal kormánybiztos is volt a debreceni érettségi vizsgálatokon; de sem a jun. 23-iki írásbeli, sem a jun. 25-iki szóbeli vizsgálatokon nem jelent meg. Valószínűleg érezte, hogy az a »bizottsági elnök-játszás«, melyet a törvény a felekezetnek biztosít, mindkét részre nézve feszélyező. Mert az csak nem tagadható, hogy az egész egyházat az állammal szemben alárendeltségi viszonyban hozza a kormánybiztosi intézmény; míg ellenben az egyház önállósága semmi csorbát nem szenvedne, ha annak tanügyi bizottsága a főigazgatónak határozottan kijelentett elnöklete alatt tartaná meg az érettségi vizsgálatot. — Böszörményi Mihály kecskeméti veterán tanító 50 éves jubilauma megünneplésére az ottani tanítók bizottmányául alakultak. Adományok Kerekes tanítóhoz küldendők. — Az aszódi gymnasium 100 éves jubilaumát jun. 27. ünnepelte meg. Tudvalevőleg a gymnasiumnak volt növendéke volt Petőfi Sándor is. A tanítónökből sok van már; a túltermelés dacára sokan jelentkeznek. Ez okból a közokt. minster jun. 22-én 24.926 sz. a. elrendelte, hogy a tanítónöképezdekben az ingyenes felvétel beszüntetendő. Mindegyik felveendő Budapesten 300, vidéken 210 frtot fizessen 10 hónapra. Csak a 2. évtől kezdve fog a magaviselet, szegénység és előmenetel mérvében a tartásdíj edésében vagy részben elengedtetni. — Az egyetemes tanítógyűlés végrehajtott bizottsága legutolsó ülését akkor tartotta, mikor 1883-ban az Eötvös-alapnak átadását az orsz. tanítógyűlés kezelésére kimondotta. Azóta sem a bizottság, sem pedig annak fővárosi tagjai, mint ugynevezett központi választmány ülést nem tartott, s így a május 6-iki jubilaumra küldöttséget sem meneszthetett. — Ha tartott gyűlést, az csak szűr alatt történhetett, mert az a bizonyos »jól ismert ministeriumbeli vezér-férfi« minket úgy informált, hogy ő is tagja mind a bizottságnak, mind a központi választmánynak; de meghívót egyik testület ülésére sem ő nem kapott, sem tanügyi lapokban ily gyűlés hirdetve nem volt; tehát ily gyűlést nem is tarthatnak. Vagy oda tán minden ember volt hivatalos, csak az az »egy jól ismert ministeriumbeli és ezért (pecsovics, hazaáruló, kormányzsoldos, lekenyerezett, elvtagadó stb) vezér-férfi« nem? — Egy lépéssel előbbre vagyunk ismét. Nem nagy ugyan az ugrás, de előre vitt. A hivatalosolgák ezüst érdemkeresztje nem díszíti már a tanító mellett. Bokor József altorjai r. k., Könyves István h.-m.-vásárhelyi ref. és Magvassy Mihály győri közs. tanító arany érdemkeresztet kaptak ő felsége kegyes elhatározásából. Mindhárom tanító több mint 50 éves tanítói buzgó működéséért lett kitüntetve. — Az iparostanonc-iskolák számára a közoktatásügyi minster országos felügyelői hivatalt szervezett s az iskolafelügyelői tisztelet a kereskedelemügyi minsterium egyik fogalmazójával, Dr. Bernát Istvánnal töltötte be, felszólítván a törvényhatóságokat, hogy őt ily hivatalában támogassák. — Szász Károly ref. püspök tanuló fiai látogatására Strassburgba utazott s velük tanulmány utat tesz Francia és Olaszországba. — Frim Antal három év előtt magán-siketnéma-tanintézetet nyitván (Budapest Népszínházutca 28. sz.) abban az évszázó vizsgálatokat az idén júl. 29-én szép sikerrel tartották meg. — »A hálás tanítvány« cím alatt egyik tanügyi lap egy betűszédő-inasnak levelet közli, melyben ez kifejti, hogy lsten és szülei után tanítójának köszönhet legtöbbet. Tehát még vannak hálás tanítványok s nem mindegyik tanítvány vállalkozik a Júdás szerepére. — A kegyelet még nem halt ki az emberekből. Gondoljunk azért mi is kegyelettel halottainkra:

Meghaltak: Vidasich Ambrus losánci népt. élte 42. évében júl. 2-án; Tomek Béla salgó-banyatelepi népt. 29 éves korában jun. 3-án; Dr. Márki József volt képezdési tanár, nyug. egyetemi könyvtári másodőr, a Néptanítók Közlönye és Népn. Lapja alapítója s volt szerkesztője (életrajzát és képét lásd Paed. Szemle 1881. évi 4. füzetben!) 71 éves korában júl. 4-én; Kisfaludi Révész Béla fővárosi tanító okl. polg. isk. tan., élete 31-ik évében júl. 23-án; Rohrer Ferenc, fehértemplomi közs. ig. tan. 41 é. kor. júl. 19-én. Nyugodjanak békében!

A lefolyt tanév évszázó vizsgálatai alkalmával a fővárosi napilapok a tanüggyel is foglalkoztak ismét. Ezek egyike, a »P. H.« júl. 9-én azon panaszkodik, hogy »a protekció már az iskolában veszi kezdetét. Nagy úr, gazdag úr, befolyásos úr fiának már itt is előnye van. A fővárosban az is javára van az iskolás gyermeknek, ha apja városi képviselő vagy iskolaszéki tag. Az ilyen gyermekeknek kevesebbet kell tudni s mégis boldogulnak! A közoktatás csak külsőleg ter-

jedt, kulturánk mélységben mitsem nyert. A népoktatásügy külsőleg legtöbbet terjedt; de a folozott oktatás népünkön alig látszik meg. Községeink külszíné és belső élete csak olyan, mint volt régen. Csin, tisztaság és gazdálkodás dolgában az új alkotmány iskolamozgalmainak kevés a nyoma, mert nincs meg az, a mi a nép általános műveltségét fentartsa és tovább vigye. Az ismétlőiskolák intézménye — semmi. A közigazgatás a nép kulturdolgaiban lelketlen: a parasztot szorítják az iskoláztatásra, azután magára hagyják. Az intelligencia ép oly keveset törődik most a népneveléssel, mint az előtt a földesúr nem gondolt vele. Legfeljebb a választási vesztegetéseknél állnak a paraszttal szóba. A középiskolában a tananyag kúszált, a felekezetiesség rendetlenkedik, a tanári kar átlag gyenge. Az egyetemi oktatásnál az ifjúság el van hanyagolva. Konkurencia csak a tanárok közt van a tandíjjak beszedése körül. Az oktatás gyárszerű“ — Fér-e ehhez sok szó?

Krónikás.

Tanítók „Emlékeztetője” augusztus havára.

I. Tanítóegyletek ülései: Veszprémi ev. ref. ehm. tanítótestület Veszprém-ben aug. 8-án; Udvarhely-vármegyei tantest. udvarhelyjárasi fiókköre Bőgőzőn aug. 1-én; Délmagyarországi t. e. Orsován aug. 7. és 8-án.

II. Értesítés a fővárosba feljöni szándékozó tanítók számára. A napokban egyik vidéki kartársunk látogatván meg minket, mint mások, ő is azon kérelmének adott kifejezést, hogy támogassuk őt kalaúzolással a főváros megismerésében. — A szerkesztőség egyik tagja, Glatz György (lakik Wesselényi utca 48 sz. a.) mint hasonló esetekben mindig, most is készséggel vállalkozott a kalaúzolásra és vezetésre. Hogy a vidéki kollega mit látott, tanult és tapasztalt, azt dicsekvés nélkül nem mondhatjuk el, de közérdekű lévén egy előttünk tett nyilatkozata, azt a reátett rövid megjegyzéssel közrebocsátjuk. Nagy baja — úgy mond — a magyar tanítóknak a nyomasztó anyagi helyzet. Hány van olyan, ki egész életén keresztül sohasem látta s fogja látni hazája fővárosát. Pedig az idevaló rándulás nemcsak szórakoztatja a tanítót, hanem tanítja is. Az ország kincseit, mindazt, a mit a tudomány, művészet, ipar, kereskedelem és gazdaság alkotnak látja itt öszszehalmozva; tehát tárgyismeretet nyújt, nemesíti és finomítja az erkölcsöket, fokozza a közügyek iránti lelkesedést, midőn mindannak a színét-javát látja, mit a nemzeti szorgalom teremtett, annak a nemzetnek a szorgalma, melynek ő is egyik, és pedig a jövő érdekében nagyon is fontos állású tagja. — „Azután — így folytatja — bizony tény, hogy a fővárosi nagyon is költséges életet, — kivált midőn a szórakozásra ránduló embernek oly könnyen nyilatkozik a tárcája, mint a bortól megvidámodott embernek szeretettől ömlengő szíve, — nem igen bírja a tanító zsebe, de az is tény, hogy nagyon sok tanító nemcsak szórakozás, hanem tanulás és tapasztalás céljából is óhajtaná meglátogatni a fővárost, és nekem — végzé — az a meggyőződés — hogy közvetve minden ilyen tanulmányát kisebb vagy nagyobb mértékben előmozdítja a tanügy fejlődésének. A „M. Paed. Szemle“ fennállása óta mindig s minden tőle telhetőt megtett a tanítók anyagi és szellemi érdekében, tegye meg jövőre is és tágítsa feladatát azzal, hogy a fővárosba jövő tanítókat tanácsos, útbaigazítással és kalaúzolással segítse.“ — Igen szívesen! Mi a tisztelt vidéki kartárs felszólalását figyelemre érdemesítvén Glatz munkatársunkkal abban állapodtunk meg, hogy a fővárosba jöni szándékozó tanítóknak e tekintetben útbaigazításokat e munkatársunk készséggel ad és vasuti kedvezményjegyek kalaúzolási és olcsó lakás ajánlása ügyében is útbaigazít. — Levélbeli kérdésekre adandó felelet céljából az illetők a saját nevükre címzett levelezőlapot mellékeljenek Glatz fenti címe alatt küldendő leveleikhez.

A „Paed. Szemle“ szerkesztősége.

Szerkesztői mondanivalók.

(11.612.) Sch. A. Bresztovác. „Choristá“-ját várjuk, hogy azután róla véleményt mondhassunk. Anynyi bizonyos, hogy ily műre szükség van. — B. G. Ostffy-Aszszonyfa. A „Paed. Szemle“-re kötetenkint lehet csak előfizetni. A folyama januárral veszi kezdetét. Az eddigi füzeteket is utánküldjük. — Cs. P. Jéne. Nem marad „hiányos.“ Pótoljuk. — H. Budapest Értesítését vettük. Mi azért csak Eperjes mellett maradunk.

(Folytatása a „Szerk. mond.“-nak a boríték 3-ik oldalán.)

